AZÎZ MAHMUD HÜDÂYÎ
ULUSLARARASI SEMPOZYUM
BİLDİRİLER CİLT 2

E D İ T Ö R

Prof. Dr. Hasan Kamil YILMAZ

ULUSLARARASI
SEMPOZYUM
BİLDİRİLERİ
20•22 MAYIS 2005

CİLT 2

ÜSKÜDAR BELEDİYE BAŞKANLIĞI
1984

Şeyh Yakub Afvî Efendi ve Şeyh Mehmed Şehâbeddin Efendi'ye Göre Celvetî Erkânı

DR. H. MAHMUT YÜCER
Araştırmacı - Yazar

Özet

Bu çalışmada Celvetî âdâb ve erkânı (Hurde-i Tarîk) araştırılacaktır. Çalışma esnasında Şeyh Yakub Afvî Efendi (ö.1149/1736-37) tarafından kaleme alınan Hediyyetü's-sâlikin ve Şeyh Mehmed Şehâbeddin Efendi (ö. 1234/1819) tarafından yazılan Tuhfetü's-sâlikîn adlı risâleler temel alınacaktır. Ayrıca çalışmanın sonunda adı geçen eserlerin çevrim yazısı verilecektir.

Giriş

Her tarîkatın pîri kabul edilen kurucu şeyhten sonra gelen meşâyih, o tarîkata ait âdâb ve erkânı izâh etmek amacıyla seyr-i sülûk ettikleri yolun esaslarını (hurde-i tarîk) mürîdlere anlatmak amacıyla bir çok risâle kaleme almıştır. Bu tür eserlerin bazen şeyhin kendisine yöneltilen sorulara cevap vermesi neticesinde de ortaya çıktığı görülmektedir. Hediyyetü's-sâlikîn, Hediyyetü'l-ârifîn, Tuhfetü'z-zâkirin, Tuhfetü's-sâlikin, Derviş hediyyesi vs. gibi adlarla anılan bu eserler o yolun muakkıpları kadar herkesimden insanın ilgisini çekmektedir.

Cerrâhîlik âdab ve erkânından bahseden Abdullatif Fazlî, Gülşen-i Azîzân[1] ve İ.Fahreddin Erenden'e ait Envâr-ı Pîr Nûreddin, Nakşibendîlik âdab ve erkânından bahseden, Ali Behçet Konevî, Risâle-i Ubeydiyye-i Nakşibendiyye, yy. 1260.[2] Oflu Yusuf Şevki Efendi (1321/1903), Hediyyetü'z-zâkirîn ve hüccetü's-sâlikîn (Bulak 1303/1885)[3], Hâlidîlik âdab ve erkânından bahseden, Gümüşhâ-

Azîz Mahmud Hüdâyi Camii içi

nevî Ahmed Ziyâeddin'in, Câmiu'l-Usûl, (Mısır 1319 ve İstanbul 1276), Abdulhakim Arvâsî'ye ait er-Riyâdu't-Tasavvufiyye, (İstanbul 1342), Şâbâniyye âdâb ve erkânından bahseden Mehmed Emin Şükrü (ö.1283/1866)'nin, Mir'âtü'l-Âşıkîn ve Mîzânü'l-Aşıkîn (ts.yy) adlı eseri, Kâdiriyye'nin Kesnazâniyye kolu için Muhammed Abdülkerim Kesenzâni, el-Envarü'r-rahmaniyye fi't-tarîkati'l-kadiriyyeti'l-Kesnezani, (Kahire, Mektebetu Medbuli,) [t.y.] , Rifâî âdab ve erkânından bahseden eserler; Mehmed Ebü'l- Hüda Efendi. el-Kavaidü'l-mer'iyye fi usuli't-tarîkati'r-rifaiyye [y.y.]: (Matbaa-i Mehmed Efendi 1305.) veya aynı müellifin Tarîkatü'r-Rifaiyye gibi eserleri buna örnek olarak verilebilir.[4]

Matbaanın etkisiyle 19. yüzyılda yaygınlık kazanan bu tür eserlere Şeyh Yakub Afvî Efendi (ö.1149/1736-37)'nin Hediyyetü's-sâlikin ve Şeyh Mehmed Şehâbeddin Efendi (ö. 1234/1819) tarafından yazılan Tuhfetü's-sâlikîn adlı risâleleri de katabiliriz. Her iki eser de Celvetiyye âdab ve erkânından bahsetmektedir.

Şeyh Mehmed Şehâbeddin Efendi

Mehmed Şehâbeddin Efendi, Celvetî Âsitânesi'nin yirmi birinci şeyhidir. yirminci Şeyh Mudanyalı Büyük Rûşen Efendi'nin oğludur[5]. Babasının yerine geçmiş, yirmi altı sene bu hizmeti yürütmüş, 17 Şâbân 1234/11 Haziran 1819'de vefât etmiş ve Hüdâyî türbesine bitişik açık türbeye defnedilmiştir.[6] Celvetî Tarîkatının adâbından bahseden Tuhfetü's-sâlikîn (1329) adıyla bir eseri vardır[7].

Meşreben Bursalı İsmail Hakkî hazretlerine çok benzemesinden dolayı "Küçük Hakkı" diye ünlenen Şehâbeddin Efendi'den sonra yerine, oğlu Abdurrahman Nesîb Efendi geçmiştir. Celvetî âdâp ve erkânını incelerken Şehâbeddin Efendi'nin yukarıda zikrettiğimiz eseri Tuhfetü's-sâlikîn'den yararlanacağız.

Tuhfetü's-sâlikîn: Şehâbettin Efendi bu eserini Hüdâyî'nin ***Vâkıât*** adlı kitabından derlemiştir. 1797 senesinde iki günde meydana getirdiği bu eserini, tâlibe zikir ve evrâd esnasında lüzumlu şeyleri, gerekli mücâhedeleri öğretmek, tarîkat mertebelerini, sâliklerin vuslatlarında tecellilere nasıl ulaşacaklarına işâret etmek, sonuçta Celvetî fukarasına hizmet amacıyla yapmıştır.

Şeyh Yâkub Afvî Efendi (ö.1149/1736-37)

Şeyh Ya'kûb Efendi, "Dâmad" ve "Uzvî" lâkabıyla tanınmaktadır. Odabaşı Şeyhi Amasyalı Fenâî Mustafa Efendi'nin (ö.1115/1703-04) oğludur.[8] 1089/1678'de İstanbul Topkapı'da doğmuştur. İlk tahsilini babasından ve zamanın diğer âlimlerinden tamamladıktan sonra, Üsküdar Atpazarı Celvetî Tekkesi'nde postnişin bulunan Bilecikli Şeyh Osman Efendi'ye intisap etmiş ve onun manevî terbiyesinde seyr u sülûkünü tamamlayarak halîfesi ve dâmâdı olmuştur.[9]

Yâkub Afvî, 1147/1734-35'te Üsküdar'da Yeni Valide Sultan ve Şehzâde câmileri kürsü şeyhliklerinde kısa bir müddet hizmet etmiş, kayınpederi ve şeyhi Osman Efendi'nin vefâtı üzerine, her iki görevden de ayrılmış ve Hüdâyî Âsitânesi'nde onbeşinci postnişin olarak meşîhatı üstlenmiştir.[10]

Selâmiyye Kolu'ndan gelen Yâkub Efendi, "Ta'yîn-i râhat" veya "şeyh-i râhil" terkibinin delâlet ettiği 1149/1736'da vefât edinceye kadar dokuz yıl bu hizmeti sürdürmüştür. Vasiyeti gereği İnadiye'den Karaca Ahmed'e giden caddenin sağ tarafına vâlidesinin yanına defnedilmiştir.[11]

Nider âşık hayâlâtı cemâlindir münâcâtı

Nider ma'şuk münâcâtı tecellî eyle yâ Allâh[12]

diyen Yâkub Afvî'nin daha çok vaaz ve nasihatleri içeren eserleri şunlardır:

1-Dîvânçe,[13]
2-Bir Na't,[14]
3- el-Hâkkatü ale't-tecelliyât,[15]
4- Hediyyetü'l-vü'âz,[16]
5-Hülâsatü'l-beyân fî mezhebi'n-Nu'mân,[17]
6-Kenzü'l-vâizîn,[18]
7-Lem'a-yı Nûrâniye,[19]
8-Mefâtih,[20]
9-Neticetü't-tefâsîr,[21]
10-el-Vesîletü'l-uzmâ li Hazreti'n-Nebiyyi'l-Müctebâ.[22]

Hediyyetü's-sâlikîn[23]

Yakub Afvî Efendi âsitâneye şeyh olunca taliplerin, dervişlerin sayısının çok, ama âdâb-ı tarîkat ve erkânı-ı mârifeti bilenlerin az olduklarını görmüş, Celvetî âyin ve usûlünü açıklamak üzere bu eserini kaleme almış, çalışmasını üç bölüm

bir sonuç üzere tertip etmiştir. İlk bölümde tarîkatin gerekli olduğunu, ikinci bölümde dervişlerin yapması gereken şeyleri üçüncü bölümde ise halîfe ve şeyhlerin üzerine düşen vazifeleri izah etmiştir. Eseri hazırlarken Hüdâyî'nin Tarîkatnâmesi'nden kısmen etkilenen Şehâbettin Efendi aynı zamanda Selâmî Ali Efendi'nin Tarîkatnâmesi'nden yararlanmıştır.

Şehâbettin Efendi ise daha çok nefsin mertebeleri üzerinde durmuş genel açıklamalar yapmıştır.

Celvetiyye Âdâb ve Erkânı:

İnsan ve Dört Mertebesi

Mehmed Şehâbettin Efendi insanın Celvetiye tarîkatında yol alması, seyr-i sülûk etmesi için dört mertebesini ıslâh etmesi gerektiğini belirtir. Bunlar, tabîat, nefs, ruh ve sır mertebeleridir. Tabîat mertebesinde olan fesat batn ve ferc şehvetidir ki bunlar fesada giderse, bütün organlar fesada gider. Yine nefis mertebesinde olan arızalar da zemmedilen, yerilen ahlâktır, ki onunla birlikte bütün organlardan kötü davranışlar ortaya çıkar.

Ruh mertebesindeki bozulma cehâlettir. Hakk'ı bilmemektir. Sır mertebesinde olan fesad, mâsivâullaha muhabbet ve meyldir.

İbâdet ve taate yol bulabilmek için öncelikle tabiatin ıslâh edilmesi gereklidir. Oruçlu iken azâlarında kötü ahlâk ortaya çıkan kişi tabiat mertebesindedir. Tabiati sâlih olanlar bile nefsinin iğvâsına aldanabilir. Çünkü tabîat ıslâh olmadıkça nefis ıslâh olmaz, kötü ahlâktan kurtulamaz. Her mertebenin ıslâhı, insanı diğer mertebenin ıslâhına götürür. Nitekim Hac sûresinde (22/78), "Allâh yolunda hakkıyla cihâd edin. Sizi O seçti. Dinde size güçlük vermedi." buyurulurken bu iki mertebenin ıslâhı için ferdî gayret gerektiği ifâde edilmiştir. Ancak bundan sonraki ruh ve sır mertebeleri kesbî değil vehbî olarak ıslâh edilebilir.

Ankebut Sûresi'nde (29/69.) bu durum, "Uğrumuzda cihâd edenleri, elbette biz yollarımıza (hidâyet yollarına) ulaştırırız." şeklinde ifâde edilmektedir.

Elbette ilk iki mertebeyi yola koymak kolay değildir, çok çalışmak, gayret ve ihtimam göstermek gerekir. Tembellik veren yemeyi azaltmak, oruç tutmak tabiat ve nefis mertebelerini ıslâh için iyi bir araçtır. Nefis ve haz veren yiyeceklerden sakınmalıdır. Hatta çokça zikir çekmek yerine, çokça oruç daha efdaldir. Hırs, tama', cimrilik gibi tabii huylar ıslâh edilmedikçe zikrin artırılmaması daha iyidir. Tabiat mertebesinin ilk merdiveni Nefs-i Emmâredir. İkinci basamağı Levvâme, sonuncusu ise Mülhimedir. İlk mertebede mürîdin envâra istidâdı varsa kendisine siyah nûr (nûr-u esved) verilir.

İkinci mertebe olan Nefs mertebesi için de çok çalışmak gereklidir. Mesela, kibir ayaklanınca tevazû, kızgınlığı yükselince hilim tarafını tutmaya çalışmalıdır. Bu mertebenin hileleri çoktur. Bazen nefs, mahviyet sûretinde enâniyet verebilir. Bu durumda mahviyet tarafını tutmalıdır. Nefsin ıslâhında nâfile namazla-

rın büyük tesiri vardır. Bu nedenle işrak, duhâ, evvâbin, teheccüt namazları, abdest aldıktan sonra şükür namazı, öğle ve yatsının son sünnetlerini dörder kılmak Celvetiyye tarîkatının âdâbından sayılmıştır. Bu mertebede şeyhin emir ve nehiylerine kesinlikle itiraz edilmemelidir. Eğer müridin envâra istidâdı varsa kendisine mükâfât olarak kırmızı nur verilir. Bu esnâda aldanmamalı zikre devam etmelidir.

Nefs mertebesinin ilk basamağı Mülhime, ortası Mutmainne, sonu ise kalptir. Bu mertebenin son basamağına vâsıl olanların mevt (ölüm) ile münâsebetleri vardır. Kabir ehline vâsıta ile muttalî olurlar. Dünyadan geçip âlem-i berzaha varmışlardır. Lâkin henüz haşr olup ahirete ulaşmamışlardır. Bu makâmdaki sâliğe Celvetiyye'den mânevî hilâfet verilebilir. Bunlar öncelikle kendi nefislerine sonrada başkalarına halîfe olurlar. Yoksa avâmı yetiştirmek için gereken hakîkî hilâfete henüz lâyık değillerdir. Tabîat ve nefs mertebesi âlem-i mülktedir.

Ruh ve sır mertebesi ise âlem-i melekûttadır. Bu mertebelerde mücâhede artık kolay ve lezîz olur. Marifet-i ilâhiye keşf olunmaya başlar. Rûha kuvvet gelir. Sâliği aşk-ı hakîkî ihâta eder. Ancak firkat ve ayrılık elemleri baş gösterir. Mürid, evlâd u iyâlinden, mal ve mülkünden mânen uzaklaşır. O'nun gözünde dünya ve âhiretin bir pulluk değeri kalmaz. Nûra kabiliyeti varsa kendisine yeşil nûr (nûr-u ahdar) verilir. Rûh mertebesinde bütün mücâhedesi azalır. Artık "Nefsin senin bineğindir ona yumuşak muamele eyle" emrine yapışılır.

Mürid, sır makâmında mâsivâdan tahlîs olduğu için hayrete düşer. Rabbini bilir ama ona ulaşamaz. Aşk gider, hayret makâmında kalır. Kimi ömürünün sonuna kadar hayrette kalır kimi ise bir anda bu makâmı geçer. Kendine beyaz nur (Nûr-ı ebyâz) verilir. Her taraftan kendisine "Merhaba" sadaları gelir.

Hemen varlık libâsı olan kendi varlığından soyunmak gerekir. Fenâ-yı küllîye ancak bu şekilde ulaşılabilir. Artık bu makâma, makâm-ı ev ednâ denilir. İkilik kalmaz, Ahadiyyet makâmıdır. Tasarruf kendi tasarrufu değildir, böylece Celvetî sülûkü tamam olur ama makâmlar tamam olmaz. Tekrar âlem-i bekâya ve makâm-ı kâbe kavseyne dönmek, kesret ile vahdetin cem olduğu yere cem'ül cem makâmına rucû gereklidir.[24]

Niçin Celvetiyye :

Şeyh Yakub Afvî Efendi'ye göre; Celvetiyye tarîkatı, en şerefli ve izzetli yollardan birisidir. Bunu, zeki insanlar anlayabilirler. Hz. Peygamber Efendimiz bile ***"Beni rabbim terbiye etti"*** buyurduğuna göre her şahsa bir terbiyeci, mürşid gereklidir. Önce müridin gönlünün karar kılıp biat ettiği şeyhine verdiği ahde sâdık kalması, zorlukta ve genişlikte, darlıkta ve rahatlıkta bu ahdine sahip çıkması gereklidir. Çünkü ancak sebat edenlerden faydalı şeyler üremeye başlar. Yoksa sadece sözle inâbe etmenin, biat almanın bir faydası yoktur.

Tarîkat hakkında câhillerin kalbinde herhangi bir şüphe ârız olmaması için Hz. Peygamberden itibaren tarîkat silsilesini veren Afvî Efendi, Hacı Bayrâm-ı Velî'den itibâren tarîkatın esmâ ile geliştiğini, tarîkatın da bu şeyhten itibaren doğduğunu söyler. Hacı Bayrâm-ı Velî, Muk'ad Kara Hızır Dede ve Akbıyık adlı iki dervişine gündüz kelime-i tevhîd, geceleri ise aşağıda anlatılacak olduğu şekilde esmâ telkin etmiştir. Muk'ad Kara Hızır Dede'den de bu usûlü Üftâde, dolayısıyla Azîz Mahmud Hüdâyî hazretleri almıştır.

Şeyh Afvî iki kademeli bir müridlik, seyr-i sülûk esâsı çizer. Birinci devrede mürîde gündüzleri:

700 kelime-i Tevhîd (Lâ ilâhe illallâh),

100 kere Estağfirullah min külli kerihellâh,

100 defa salât u selâm getirmek zikirleri verilir.

Güneş doğduktan ve kerahat vakti çıktıktan sonra işrak namazı,

Kuşluk vaktinde sekiz veya on iki rek'at Kuşluk namazı,

Daima abdestli bulunmak,

Her abdestten sonra Şükr-i vüdu (Abdest namazı) kılmak,

Gecelerde bir miktar uyuduktan sonra kalkıp on iki rek'at teheccüt namazı kılmak.

Pazartesi, Perşembe oruçlarını tutmak, eyyâm-ı bîz'i tutmak, her ayın on üç, on dört ve on beşini oruçlu geçirmek, Recep, Şaban ve Ramazan aylarını oruçla değerlendirmek, Şevvâlden altı gün, Zilhicce'den dokuz gün, Muharremden on gün oruçlu olmak gereklidir. Bütün bunları yapan kimsenin Celvetî olduğundan ve tarîkatın faydalarını görmesinde şüphe yoktur.

İkinci merhalede Şeyh Afvî, Şeyhin kalbinden esmâullaha izin çıkarsa bu defa önce;

1-Lafzatullah (Allâh) ne kadar çekebiliyorsa o kadar çekilmelidir. (Bu zikir esnasında gadap, kızgınlık ortaya çıkar, def etmeye bakmalı)
2-İsm-i Hû zikri. (Riyâ ortaya çıkabilir uzak tutmaya çalışmalı)
3-İsm-i Hay zikri;
4-İsm-i Kayyûm zikri: Bu isimle kulluk tamama erer. Hz. Peygamber bu isme mazhardır.
Gönülde zikir yerleşirse artık dilin yorulduğu gibi kalp yorulmaz sürekli zâkir olur. Bu durumda zikrin tamam olmasına değil, ahlâkı güzelleştirmeye, tevhîdin semeresine dikkat edilmeye başlanır. Tarîkatın tac ve elbisesini giymek önemlidir. Tütün, kahve gibi keyif verici şeyler içmek terakkiye engeldir.(s.6)

Tasavvuf Gereklidir:

Allâh'a giden yollan mahlûkatın sayısıncadır. Bütün tarîkatların maksadı da Cenâb-ı Allâh olduğu için şerîatin sınırlarına riâyet etmiş, şerîat harici olan şeyle-

ri kabul etmemişlerdir. Bazı şeyhlerden Şeraîtin zâhirine uymayan bir şey görüldüğünde tevcih ve teviline bakılmalı aksi taktirde "bilmiyorum" denilmelidir. Tarîkat ve bey'ati inkâr Kur'ânı ve Hadîsi inkârdır. Çünkü Allâhü Teâlâ, Her biriniz için bir şir'at ve bir minhâç kıldık" âyetinde şir'atten kastedilen bir şerîat, minhâç'tan murat ise tarîkat anlamına gelmektedir. İmam Suyûtî'de Cem'ü'l-Cevâmî adlı eserinde "Bâtın ilmi Hak teâlâ'nın sırrından bir büyük hikmettir. Cenâb-ı Hak kullarından dilediklerinin kalbine ilkâ ve ihsân eder" hadîsini naklet-mektedir.

Sâlike Gereken Edepler:

Mürîd, sülûk ettiği tarîkatın âdâbına riâyet etmeli, şeyhinin emir ve nasîhatlarına riâyet etmelidir. Tarîkatlarda Şurût-ı Cüneydiyye olarak bilinen Cüneyd-i Bağdâdî'nin tavsiyelerini aynen nakleden Yakub Afvî Efendi, bunları şöyle sıralar:

1-Sürekli abdestli gezmeye çalışmalıdır.

2-Devamlı halvet duygusu içerisinde olmalı, Her yerde huzurda, Hak ile beraber olduğunu hissini taşımalıdır.

3-Devamlı oruçlu olmalıdır.

4-Devamlı zikir getirmelidir.

5-Hâtırını mâsivâdan tahliye etmeye çalışmalıdır.

6-Devamlı sükût içerisinde olmalıdır.

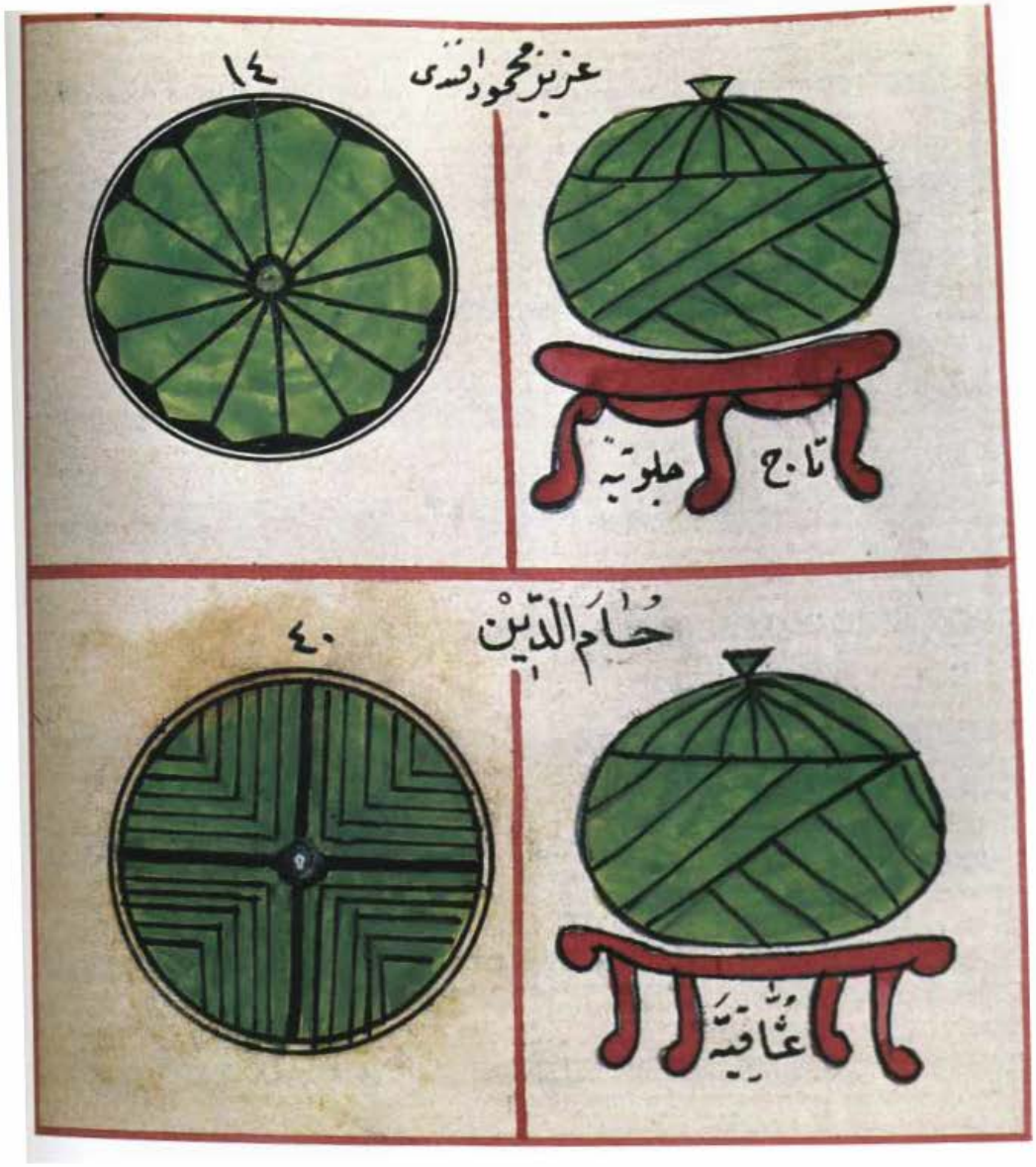
7-Îtikâdı sağlam bir şeyhe bağlanmalıdır.

8-Şeyhine karşı saygıda ve hürmette kusur göstermemelidir. Yanına abdestsiz girmemeli, izin vermeden konuşmamalı, şeyhi ayakta iken kendisi oturmamalı, yanından çıkacağı vakit birkaç adım geri geri gittikten sonra dışarı çıkmalı, şeyhinin seccadesine basmamalı veya üzerine oturmamalıdır.

Daima şeyhin rızasını gözetmek lâzımdır. Dervişin râbıtası kusursuz olursa her müşkili hallolur. Her verilen görevi yapmalı, aksatmamalıdır. Dilini faydasız sözlerden sakınmalı, yalandan hatta her işittiğini nakletmekten bile kaçınmalıdır. Kimse hakkında sui zan etmemeli, hiç kimseyi küçük görmemeli, hakaret etmemelidir. Büyüklere saygı duymalı, mertliğe önem vermelidir.

Zaruretsiz çarşıya çıkmamalı, daima uzleti tercih etmeli, düşmanlık edenler intikam yolunu tutmamalıdır. Sâlik, Hz. Peygamberin sünnetine son derece ihtimam göstermeli, helâl yiyip içmeye çalışmalıdır.

Celvetî tarîkatı demek, kulun Allâh'ın sıfatlarıyla muttasıf olması demektir. Yeme ve içmede orta yolu tutmalı, ifrat ve tefrite kaçmamalıdır. Afvî Efendi, yeme ve içmeyi azaltıp riyât ve mücâhede ile kendi tabiatının kuvvetini kırmalı, şehvetten kurtulmalıdır.

Celveti ve Uşşâkî Taçları

Taç ve Tarîkat Elbisesi:

Mürîdin elbisesi çok uzun veya çok kısa olmamalı. Topuk ile diz kapağı arası olmalıdır. Tarîkat tacı giymek terakkiye sebeptir. Hüdâyî Hazretlerinin tâcı on üç terekli idi. Çünkü on ikisi kelime-i tevhîd olan "Lâ ilâhe illallâh" ın harf sayısına işarettir. Bir terek ise Allâh (cc)'ın isimlerinden gâlip ve mazhar olduğu isme isme işârettir.

Şeyh Selâmî Ali Efendi on yedi terekli tac giymiştir. Ama büyüklüğü yine on terekli tac kadardır. On ikisi kelime-i tevhide, beşi esmâullahtan mazhar olduğu isimlere işarettir.[25]

Meşâyih ve Halîfeye Gereken Halleri:

Yakub Afvî Efendi şeyhin yapması ve yapmaması gereken halleri sıralarken çok genç ve çok yaşlı sâlikleri, dördüncü isim olan "Hak" isminden ileri geçirmemeleri, daha üsteki tarîkat dersi vermemelerini tenbih eder. Yine istikâmeti ve sadâkati sağlam olmayan, cimri, kadir bilmeyen, hasis kimselere hilâfet verilmemesini ister. Çünkü bu makam, nimet-i uzmâdır, nebîler makâmıdır.

Hilâfet alan bir mürid, halka vaaz vermeye gayret etmek yerine, irşad ile görevli olduğu makamda oturup gönlünde Hak'dan gayri olan şeyleri çıkarmaya çalışmalıdır. Kabiliyetli bir mürid zuhur ederse onu da hemen perhiz ve mücâhede ile sıkıştırmamalı, kendisi de müsaid olunca ve emr-i ilâhî gelinceye kadar beklemelidir. Seyr-i Sülûk, emr-i ihtiyârîdir. Her şeyi ihtiyârına bırakmalıdır.

Halîfe herhangi bir sıkıntı, elem, kedere düşse veya tevhidi hayret verse yerinde durmamalı, Mevlevî dervişi gibi devran etmeli, kendisini yormalı veya Hakk'a teveccühü tamamen yönelinceye kadar gayret etmelidir.

Tarîkat fukarasının rüyalarını tabir etmekten kaçınmamalı, ancak bu tabir işin de sözü fazla uzatmamalıdır. Çok söz rûhâniyeti selb eder. İnsanı terakkîden alıkoyar. Hemen bir Fatiha ile misafirleri yolcu etmek uygun olur.

Halîfe'nin kalbine sahip çıkması, mahlûkattan hiçbir şeyin oraya girmemesi için çalışması gereklidir. Hatta kendi şeyhini bile hatırına getirmekten sakınmalıdır.

Yine şeyhin sıfatlarından biri de tevekküldür. Cenâb-ı Hak bunca lütuf ve ihsanda bulunduğu kulunu, gayriye muhtaç etmez diye itikad etmelidir.

Afvî Efendi, mürşide lâzım olan halleri sayarken müridlerini sürekli yoklayıp kontrol etmesini, ehl-i sünnet itikâdine riâyet etmelerini istemektedir. Halîfe bütün sene oruçlu olmalıdır. Bu mümkün olmazsa Dâvud aleyhisselâmın orucunu tutmalıdır. Meşâyih-i kirâmın kabirlerini ziyâret ettiğinde hayatlarında nasıl davranıyorsa öyle davranmalıdır.[26]

HEDİYYETÜ'S-SÂLİKÎN Lİ'Ş-ŞEYH YAKUB AFVÎ

Elhamdü lillâhi el-mübdiü'l-muîd el-feâlü'l-limâ yürîd, el-hâdî sıfatü'l-abîd ilâ menheci'r-raşîd, ve'l-meslekü's-seyyidi'l-mün'ımü aleyhim bâde şehâdeti't-tev-

hîd bi hırâseti akâidihim ani'z-zulumâti't-teşkil ve't-terdîd, es-sâiku lehüm ilâ ittibâi'r-Rasûlihi'l-Mustafâ, aleyhi efdalü's-salavâti ve etemmehâ ve iktifâ-i sahabihi'l-ekramîne'l-mükerramîn bi't-te'yîdi'l-mütecellâ lehüm fî zâtihî ve ef'âlihî bi mehâsini evsâfihî'l-letî lâ yüdrikhâ'l-emnü, elka's-sem'a vehüve şehîd. El-muarref iyyâhüm zâtehû ve sıfâtehû bilâ keyfin li neyli'l-mezîd ve ba'de;

Bu abd-i âciz-i nahîf, hakîr Şeyh Yakub Afvî ibn Şeyh Fenâî Mustafa Efendi el-Celvetî es-Selâmî fazl-ı kerîm müteâlihî mazhar olup çok seneler ulûm-u zâhirede müteârif olanlar tahsil olunup ilm-i bâtında dahi müstefid olması lütf-ı rabbânî ve ihsân-i sübhânî ile seyyidü's-sâlikîn ve kutbü'l-vâsılîn es-seyyid eş-Şeyh Hüdâyî Azîz Mahmud (ks.) el-mağbûd hazretlerinin âsitâne-i saadetlerine şeyh tayin olunup tarîkat-i aliyyeye tâlib ve râğıb ***"Küllü âmin terzelûn"*** fehvasınca kati nadir bulunup âdâb-ı tarîkat ve erkân-ı mârifet ıstılahını münderis olmaya karîb ve müddeileri vefrat üzere olup lâkin ınde'l-ârifîn hâlî olmaları açık olduğunda tarîk-ı Celvetiye'nin âyin ve uslûbu tafsil eyleyip ihvân-ı ahrete hediye olunup iş bu risâlenin ismine ***Hediyyetü'l-sâlikîn*** denilmiştir.

Anlaşılmaktadır ki istifade eden ihvânımız dua-i hayriyeden ferâmuş etmeyip "Kemâ tedînü tüdânü" sözünce hayır ile yâd edeler. Ve faidesi cümleye olsun için Türkçe ile beyan olundu. Bu risâle üç bölüm bir hâtime üzere tertip olundu. Vallâhu'l-muvaffık ve'l-mürşid.

Tarîk-ı Celvetiyenin Mebdeini ve Buna Müetallik Bazı Umûrunu Beyan Eder

Malum olsun ki, tarîk-ı Hakk'a sâlik olmak isteyenlere iş bu tarîk-ı Celvetî eşref turuk ve en izzetli yollar olması akl-i kâsir kifâyet etmeyip talipleri matlûba îsâl eder. Bir mürşid-i kâmil lâzım olmuştur. Hatta sadr-ı kâinât, mefhar-i mevcûdât Habîb-i ekram sallallâhu taalâ aleyhi ve selem hazretleri "İnne'llahe eddebenî fe ahsene te'dîbî"[27] buyurmuşlardır.

Pes mürid müsterşide lâzım oldu ki evvelâ meşâyihten zâhiri ve bâtının mamûr bir gönlü karar ettiği şeyhten bey'at edip ahdini gâyetle muhkem tutup serrada ve darrâda şiddette ve rehâda o ahdini bozmayıp biatte sâbit ola, zira "men sebete nebete" denilmiştir. Yoksa mücerred inâbet ve bey'at fayda vermeyip tayin olunan evrâdı terk eyledikte çeşitli zararlar mukarrerdir.

Yine gerektir ki; iş bu tarîkat-i aliyyenin esrâr ve hakâyıkını itirâf eyleyip münkerlerin dahl ve tarizlerine nazar edip rabt-ı kalbine halel getirmeye. Zira mahzı cehilden neş'et eden ancak itirazdır. Tarîk-ı Celvetî cümle tarîkden sonra zuhûr etmiştir. Lâkin cümlesinden efdaldir ve a'lâdır. Bu esrarın menbai fahr-i kâinâttır. Ve ittisâli cenâb-ı Hakkadır. Şol vecihle ki beyan olunur.

Evvela Rasûl-i Ekrem sallallâhu taalâ aleyhi ve selem hazretleri Cebrail aleyhisselâmdan ahz eyledi. Onlar da Hak Taalâ'dan emr ile tebliğ eyledi. Rasûl-i Ekrem sallallâhu taâlâ aleyhi ve selem hazretlerinden Hazret-i Ali kerremallâhu vecheh ahz eyledi, onlardan Kümeyl İbn Ziyâd, ondan Hasan Basrî, ondan Habîb-i A'cemî, ondan Dâvud-ı Tâî, ondan Marûf Kerhî(3), ondan Seriyyü's-Saka-

tî, ondan Cüneyd Bağdâdî, ondan Mümşâd Dîneverî, ondan Muhammed Dîneverî, ondan Muhammed Bekrî, ondan Vasıyyiddin el-Kâdî, ondan Ömer Bekrî, ondan Abdulkâhir es-Sühreverdî, ondan Kutbuddin el-Ebherî, ondan Ruknedddin Muhammed en-Nuhhâsî, ondan Şihâbüddin Muhammed et-Tebrizî, ondan Cemaleddin Tebrizî, ondan İbrahim Zâhid Gîlânî, ondan Safiyyüddin Erdebilî, ondan Sadreddin Musa Erdebilî, ondan Hoca Ali Erdebilî, ondan İbrahim el-Marûf şâh Erdebilî, ondan Hamidüddin Aksarâyî, ondan Hacı Bayram Velî ahz eyledi.

Buraya gelince tarîkat esmâ ile sa'y eylemiştir. Tarîk-ı Celvetî'nin zuhûru Hacı Bayrâm-ı Velî'den olmuştur. Kendi müritlerinden Muk'ad Kara Hızır Dede Efendi denmekle ma'rûf, Ak Bıyık denmekle ma'rûf iki zâta gündüz kelime-i tevhîd ve gecelerde esmâyı aşağıdaki şekilde telkin eyleyip halîfe eylemişlerdir. Ak Bıyık'ın mazhar-ı cezbe olması onların tarafından Tarîk-ı Celvetî neşv ü nemâ bulmayıp Bursa'da Muk'ad Kara Hızır Efendi'den Hazret-i Şeyh Mehmed Üftâde (ks.) bey'at eyleyip usûl-i tarîkati ahz edip, mâye-i mâye-i Muhammediye'ye mazhar olup onlardan dahî seyyidü's-sâlikîn ve kutbu'l-vâsılîn eş-Şeyh Hüdâyî Mahmud (ks.) Hazretleri Bursa'da Müderris ve Câmi-i Kebîr kurbünde mahkemede niyâbet hizmetinde iken, cezbe-i rahmâniye zuhûr edip her şeyden fâriğ olup Hazret-i Üftâde'den bey'at edip tekmîl-i sülûk ile mürşid-i kâmil olmuşlardır. Çok seneler fakr-u fütâde olup sonra kerem-i sübhânî ile Üsküdar'da nev-ü nümâ bulmuşlardır.

Şark ve garba sît-i şerîflerini Cenâb-ı Hak îsâl eyleyip mahbûb-ı kulûb-ı mü'minîn olmuşlardır.

Bu tarîkat-i aliyyeye iltizam olunan her gün; ***yediyüz kelime-i tevhîd***tir. Bu ednâ mertebedir. Ne kadar ziyâde eder ise lütuf çoktur, zararı yoktur. Yüz kere ***"Estağfirullah min külli kerihe'llah"*** diyeler. Ve yüz ***salât-ı selâm*** getireler, güneş doğup vakt-i kerâhet çıktıktan sonra dört rekat salât-ı işrâk kılmak gerek ve kuşluk vaktinde altı veyahut sekiz rekat Duhâ namazı kılmak gerek. Daima abdest ile olup abdestsiz gezmeye ve her abdest aldıkta iki rekat şükr-i vudû kıla. Gecelerde bir miktar uyuduktan sonra kalkıp on iki rekat teheccüt namazı kılmak gerek. Pazartesi ve Perşembe günleri yani haftada iki gün oruç tuta. Ve eyyâm-ı bîzı tuta. Ayın onüçü, ondördü, onbeşidir ki bu üç günü oruçlu olmak efdaldir. Yılda üç ay oruçlu ola ki; Recep, Şaban, Ramazandır. Bu üç ayı oruçlu geçirmek lâzımdır. Şevvâlden altı gün Zilhicceden dokuz gün ve Muharremden on gün oruçlu olmak gereklidir. Bunları iltizam eden kimse tarîk-ı Celvetiye'de olup tarîkatin faydalarını görmesinde şüphe yoktur. Cenâb-ı Hak gına ile tecelli etmesi mukarrerdir, hâssa-i tarîk-ı celvetîdir.

Gecede olan virdini bir mâni ile eda etmese, güneş doğduktan sonra öğle vaktine değin bu aralıkta günlük evrâdını eder. Gece de olan gibi icrâ-yı tamdır. Efendimiz sallallâhu aleyhi ve selem hazretlerinden bir hadîs-i şerîf böylece vârid olmuştur. Bu minvâl üzere iştigal edip izn-i rabbânî zuhûr edip kalb-i şeyhten esmâullaha iştigale izin oldukta evvelâ ism-i celâl -ki Lafzatullahtır-gecelerde hafâ ile şuğl oluna, aded-i tayini yoktur. Esnâ-yı şuğulde gadab-ı nefs zuhûr eder.

Def'iyle mukayyed oluna. Sonra ism-i Hû tayin oluna gecelerde cehr ile riya kastından beri şuğl oluna. Sonra ***"Yâ Hay"*** tayin oluna. Esmâ-i bâtıneden olduğundan yâ ile şuğl olunup bu dahi ahfâ ile şuğl oluna. Sonra Yâ Kayyûm ismi tayin oluna ihfâ ile şuğl oluna tekmîl-i ubûdiyet bu isimle zuhûr eder. Zira bu isme sultan-ı kevneyn efendimiz mazhardır. Bu zikr olunan esmâ ile tarîk-ı Celvetî kemâl bulur. (5)

İsm-i Kahhâr'a bazı kümmel iştigal etmediler. Hassası lafza-i celâlde bulunur diye. Bazı say-i kalil olanlara Kayyum'dan sonra Vedûd ismine izin verilmesi şeyhimin şeyhi Selâmî Efendi Hazretlerinden nakl-i sahîh ile menkuldür. Sülûk tekmilinden sonra yâ Vedûd, Yâ Mecîd, Yâ Alîm, Yâ Fettâh, Yâ Kabız, Yâ bâsıt, Yâ Rabb, Yâ Samed, Yâ Müheymin, Yâ Kâdir, Yâ Kavi, Yâ Azîz, Yâ Mürîd, Yâ Rahmân, Yâ Zâhir, Yâ Bâtın, Yâ Selâm, Yâ Mü'min ismine ikişer ikişer iştigal olunsa mecmû esmâullahtan tahalluk, tahassun ve tahakkuk mertebesinde hissedar olmak mukarrerdir. Ve malum ola ki Tarîk-ı Celvetî'den murad ancak kulluktan hâl-i zuhûr eyledikte acz-i zuhûr eder. Onun için gerek Üftâde ve gerek Hüdâyî kaddesallâhu sırrahümâ hazeratı ilâhiyâtında daima acz izhâr etmişler ve fahr sûretinde olanlar dahi Cenâbı Hakka nisbet üzere olmuştur. İşte bu sır fehm olundukta Tarîk-ı Celvetî'nin şerefi bu şekilde de nümâyân olunur. Bu tarîk ricâli ziyâde kullukta olup uzlet ve inkıta üzere olmak gerektir. Zira târîk-ı Celvetî ricali kesrette vahdet ve halvet ehlidir. Çünkü bu tarîkın feyzi erbaîn-i halvete maksûr olmadığı gibi bu tarîkte keşf ve kerâmet dahi matlûb değîldir. İzhârı ve zuhûru da makbul değildir. Nitekim kütüb-i tasavvufun ekser mahallinde tahkik olunmuştur. Hemen gönülden sevabı tard edip daima Hak Taalâ'nın zikrinde ve fikrinde olmak gerektir. Ve kelime-i tevhîdi dilden bırakmayıp say oluna ki kalbe vâsıl olup bir an gaflette olmaya. Zira devâm-ı zikr, kalb ile olur. Lisan yorulur ve âhir-i kelâm söyler. Amma kalb daima zikirde olmak mümkündür. Bu tarîkde tekmil-i esmâya nazar olunmaz. Ancak tehzîb-i ahlâka ve semerât-ı tevhîde nazar olunur. Ve illa mücerred tekmil iddiası zerre faide vermez. Bu tarîkın tac ve kisvesini giymek terakkiye sebeptir. Nice maasiden ictinâba bâistir. Bu tarîkde tütün ve kahve içmek mâni-i ibâdet ve mani-i sülûktur. Ve vuslat bununla olmadığı nümâyandır. (6)

Ehli yanında emr-i zaruridir. Mecmu-u tarîklerin matlupları Cenâb-ı Hak olmada birdir. Lâkin ***"et-Turuku ilallâhi bi adedi enfâsi'l-halâyık"***[28] fehvasınca her biri bir gûne sa'y edip cümlesi hadd-i şer'ide oldular. Zira şerîatten dışarı giden yol, cahîme vâsıl olur. Her ne zaman ki hâlât ve âsârdan hilâf-ı şer-i şerîf şey zâhir ola red edip kabul etmemek lâzımdır. Kümmel tarîk bunun üzerine olmuştur. Bazı meşâyihten sâdır olan kelimât-ı ki zâhire hilâf görünür. Tevcih ve te'vil mümkün oldukta tasaddi oluna, olmadıkta ıslâhıyla memur olunmadığı halde "bilemedim" demek a'lâdır. Onların bu şekildeki kelimelerinden muradları ağyârı tard, men ve esrâr-ı ilâhiyeyi layık olmayanlardan setrdir. Ne an ki kâmiller ehl-i hakîkat olup şerîat-i garrâyı tahkîr ve ibtâl edeler, mümkün değildir. Ve malum olsun ki tarîkati ve bey'ati inkâr, Kur'ân-ı Kerîmi ve Hadîs-i Şerîfi inkardır. İmâm-ı Fahreddin Râzî kavlühü Taâlâ azze ve celle; ***"Li küllin caalnâ minküm şir'aten ve minhâca"***[29] nazm-ı kerîminde beyan eder. Şir'at'den murad, şe-

rîat-i garâdır. Minhâç'dan murad tarîkattir. İmam-ı Suyûtî Cem'ü'l-Cevâmî adlı kitabında Hazret-i Ali kerremallâhu vecheden rivâyet eder ki;

Sultan-ı Kevneyn sallallâhu aleyhi ve selem hazretleri buyurmuştur. ***"İlmü'l-bâtını sırrun min sırrullahi ve hukmün min hukmüllahi azze ve celle yakzifühû fî kulûbin men şâe min ibâdihî"***[30] yani ilm-i bâtın ilm-i tarîkattir. Hak Taalâ'nın sırrından bir büyük hikmettir. Cenâb-ı Hak kullarından dilediği kullarının kalplerine ilkâ ve ihsan eder, demektir. Öyle olacak bunu inkâr mahza cehl ve hata-i azîmdir. Hata olduğu gün gibi zâhir ve nümâyandır. Lâkin şer'ide doğru kabul olunur. Hilâfı kabul olunmaz. Nitekim yukarıda beyan olundu. Hemen Cenâb-ı Hak her halde tevfîk-i şerîfini refik edip istikâmette cümlemizi daim ede, âmîn. (7)

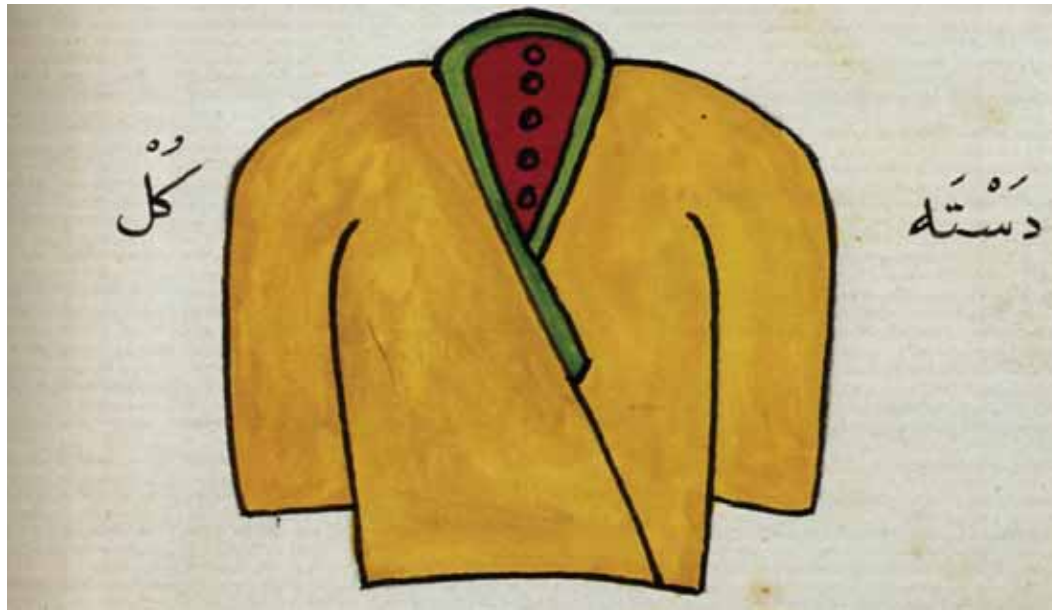
İkinci Bölüm

Tarîk-ı Celvetî'de İştigal olunan Esmâ Hasebiyle Makâmât-ı Ârifîni Beyan Eder

Malum ola ki seyyidü's-sâlikîn ve kutbü'l-vâsılîn Azîz Mahmud Hüdâyî (ks.) Hazretleri buyurmuşlardır ki; sâliğin ol makâmı seyrullâhtır. Zikrullahı çok etmek gerek, tevbe ve telkin gerek, kalbini şeyhe teslim ve gıdasını az edip tevhîd narıyla ahlâk-ı zemîme yanıp ahlâk-ı hamîde zâhir ola. Mürîdin talebiyle ve şeyhin himmetiyle Nefs-i Levvâme nuru zâhir ola. "Lâ ilâhe illâlah" kelimesine müdâvemetle nefy-i havâtır edip cemi eşyada tevhîd sadâsı kulağına ulaşa. Belki her eşyanın kendi diliyle tevhîdine vâkıf ola. Cemî-i eşyada tevhîdin zuhûruna vâkıf ola. ondan tevhîd kalbe tesir edip nefy gidip, isbât-ı mahz kâle esmâullah tedricle tulû edip zikr-i kalbî hasıl ola.

İkinci makâma vâsıl ola. Bu makâmda nefis, nefs-i levvâme olup muhabbetullah hasıl ola. Ve aşk Hüdâ'ya vâsıl olup gönül makâmı seyr ilallâh olup her nefes girip çıktıkda Allâh ismiyle girip çıka. Lisan fârig olsa, kalp zâkir ola. Aşka vâsıl olup gönül sivâdan geçip aşk-ı Hak ile semâvâtı seyr eyleyip her neye nazar ederse, Hak ile nazar edip, Hakk'ı hâzır bilip, kendini huzûr-ı Hak'da bilip nefsini rûh önünde akl-ı meâd delil edip, İslâm'a getirip zevcine mutî olan kadın gibi nefsi tezvîç edip, Nefs-i Levvâme Rûhâ tabi olup, ikisinin izdivacından mârifet doğup nefs nice mârifeti dahi hâsıl olup ağırlanıp tecerrüt hevakir tezevvüc-i ruhla mukayyed olup ruh emriyle memure ve Sâliha olup tıfl-ı mârifeti doğurup, tarîkat sütüyle besleyip, ayaklandırıp, feyz-i ezelî mektebinde yazılan sübhâniyle muallim ve müzekkî olup ikisi dahi tarîkat sırrıyla (8) mesrûr olup kalbe ilme'l-yakîn hâsıl ola. Makâm-ı sıdka vâsıl ola.

Üçüncü makâm seyr ilallâh makâmıdır. Bu makâmda çeşitli kerâmetler ve mükâşefeler zâhir olup bu makâmın ehline ilham çok ola. Zira nefs tazelikten geçer mârifete müteallik şey ile meşgul olup uslanır. Nefs-i Mülhime nuru zâhir olup Hak tarafından çeşitli ilhamlar zuhûr eder. Kalbine her nefes girip çıktıkca "Hu" ismiyle girip çıka. Kalp ile kalıp teveccühte olup perişanlık gidip cemiyeti hatır gelir. Gönül melekût-ı semâvâtı ruh nefisle beraber seyr eder. Akl-ı meâd

Destegül adı verilen derviş giysisi

refik olup ruh ve nefis akıl ve kalp cümlesi mârifetle âlem-i melekûtu seyr ederler. Cümlesinin muradı Hak olur. Burada ihlas nuru zâhir olup ayne'l-yakîn hâsıl olup nûr-ı Muhmamediye vâsıl olur.

Dördüncü makâm; seyr maallâh makâmıdır. Nefis burada mutmainne olur. Ruha muvafakatı ziyâde olur ve muhkem olur. Em mârifet olmaya Sâlih ola, sâlik bunda ihlas bulur ve beşeriyetten fenâ bulup Nûr-ı Muhammediye vâsıl olup cemi eşyada kudret-i Hakk'ı müşâhede eder. Nefes girip çıktıkca ismiyle girip çıkar. Sâlik burada istiğrak hâline varıp güyâ ki nûr-ı zâta gark olup ayne'l-yakîn makâmına vâsıl olur. Masivâ gözünden gaip olup kendi vücûdunu dahi Hak müşâhede edip küfr ve ilhâda varır bu aradan kendini alamayan helâk olur. Ukubete lâyık olur. Mansur dahi bu bahirde gark olup "Ene'l-Hak" deyip halâs olmadı. Bu makâmda ihtilattan hazer gerektir. Mürşidinden gayriyle ülfet ve mukarenet gerekmez. Zira câiz değildir. Zira tarîkatta mürşid tabibtir. Cezbe-i ilâhiyeye vâsıl olmuştur. Eğer mürşide mukârin olmazsa cezbede kalıp kendine gelip bir kimseye faydası olmaz. Bundan ileri fenâ vücûda vâsıl olur ki rızâ ve teslim makâmıdır.

Beşinci makâm seyr fillâh makâmıdır. Fânî olup bu arada akıl ve fehm münker olup fenâ-yı vücûda (9) vâsıl olur. Müşâhede makâmıdır. Nefes girip çıktıkca "Hay" ismiyle girip çıka. Beşeriyetten fenâ bulup hayat-ı ebediye bulur. Sırr-ı Muhammediye vâsıl olur. Nefs, Nefs-i Râzıye olup sır rıza makâmı tulu eder. Esrâr-ı ilâhiyeye muttalî olup şuhûdu kemâle erip vahdet tevhîde gark olur. İlm-i esmâ ve eşyâ ilm-i enbiyâ hâsıl olur. İrşâda kemâl bulup nûr-ı zâta vâsıl ve her sırr-ı eşyâya muttali olur.

Altıncı makâmda nefes girip çıktıkça "Kayyum" ismiyle girip çıka. Makâmı seyri rahmânidir. Onda kâim olup fenâ ender fenâ bula. Bekâ nûruyla şifa bula. Cümle mevcûdâtı seyr eyleye. Hak zâbıtı ve hâfızı olup ehl-i tasarruf ola. Yanında dünya ve âhiret beraber olup müşâhede ve muamele ehli olan temkîn bulup telvinden halâs ola. Şah u gedâ yanında bir ola. Hakka'l-yakîn makâmına vâsıl ola. Nefs nefs-i merzıye ola.

Yedinci makâm, seyr billâh makâmıdır. Bu irâde kendini yok eder. Varlığını hata bilir. Ve zâhir-i eşyaya muttali olur. Bu dahi Hakka'l-yakîn makâmıdır. Şerîat, tarîkat ve hakîkat bunda cem olur. Nefes girip çıktıkca Kahhâr ismiyle girip çıka. Celâl-i zât bunda gâlip olup bu makâma vâsıl olan kimse gâyetle tezellülde ve temellükte olmak gerektir. Bundan ileri bekâ-yı zattır. Onu keşf etmek hatadır. Nefs-i kâmil makâmıdır. Ve her esmâ ki tulu eyler cümlesi bu makâmdan müteferriktir. İnsan bu makâmların talikiyle beşeriyetten hurûç ile melekiyete terakkî eder. Ve malum olsun ki iş bu merâtibin bazısında iş'âr olunan haller inkâr olunmayıp emr-i zevkî olduğundan "men lem yezuk lem ye'rif"[31] fehvasınca ehline havâle lâzımdır. Mümkin vâcib olmaz her halde mümkin imkândan halâs olmaz. Hata edip mümkün vücûd iddiasında oldukta helâk mukarrerdir. Nitekim Mansur helâk olmuştur. Hemen cümlesinden murat kulluktur. Bu ise tezellül ve tevazudan ibarettir. Ve sâliklere cem ve tefrikadan haberdar olmak lâzımdır. Nitekim pîr-i tarîkımız (10) seyyidü's-sâlikîn Cenâb-ı Hüdâyî Azîz Mahmud (ks.) hazretleri cem ve tefrîk beyanında Necâtü'l-Garîk nâmında bir risâle-i celîle tahrir edip buyurmuşlar ki;

"Yolunda sâdıkı iş bu risâle
İrşâd ede beğim râh-ı visâle
Ger ehl-i halvet ger celvet ol
Eğer iz'ân ederse göstere yol
Ona malum ola hâl-i tarîkın

Ere ayne ve gide nokta-i ğayn."
Bir miktar bundan da beyân oluna zira buyurmuşlar ki;

"Şunun kim cem'i yok irfânı yoktur Şunun kim farkı yok ilhâdı çoktur."

Nisbet olunan fiiller ki namaz, oruç gibi insana layık olan hallerin cümlesine fark tabir ederler. Cem dedikleri kula nisbet olunmayıp ancak Cenâb-ı Hak'dan zuhûr eden mahz lütf vesair şeyler, kul olana bu ikisinden lâzımdır. Zira farkı olmayanın kulluğu yoktur. Ve cem'i olmayanın mârifeti yoktur. Fatiha-i şerîfe'de "***İyyâke na'büdü"*** farka işârettir. ***"ve iyyâke nestaîn"*** cem'e işârettir. Hâsıl-ı kelâm cem ve farktan murad kul Hak ile halktan mahcup olmaya. Yine halk ile de Hak'dan vahdetle kesretten ve kesretle vahdetten mahcup olmayıp mârifetle ubudiyeti cem edip fenâdan sonra bekâ husûlüyle cemi mehâlikten rehâ bula;

"Hoş anla beyim iş bu kelâmı
Ta bulasın tarîkatte âlî makâmı"
Vallâhu hüve'l-Hâdî

Üçüncü Bölüm

Sâlike Âdâb Beyânındadır

Malum ola ki sâlik olanlara lâzımdır ki sülûk eylediği tarîk, Hak tarîk itikâd edip âdâbına riâyette gâyet ihtimâm ede. Mürid şeyhinden esrârını ketm etmeyip (11) şeyhin buyurmadığı nesnelerden kaçıp buyurduğu emirden gayri şeye müdâvemet etmeye. Telkin ettiği zikirden gayri ile meşgul olmaya yine açlığa ve uykusuzluğa, sükuta, halktan uzlete ve inkıtaa müdâvemet ede. Nitekim Cüneyd Bağdâdî (ks.) hazretleri süluktan faide tahsiline sekiz şart beyan eder ***ki Şurût-ı Cüneydiyye*** ismiyle meşhurdur.

Evvela devâm-ı vuzû zenginliği bile sebeptir. Daima defterine sevap yazılır.

İkincisi; devâm-ı halvettir, kesret ve vahdette fikri Hak Taalâ ola.

Üçüncüsü; devamlı oruçlu olmaktır.

Dördüncüsü devamlı sükuttur.

Beşincisi devamlı zikirdir.

Altıncısı; devâm-ı def-i havâtırdır, gerek hayır gerek şer.

Yedincisi; itikadı pâk ve kemâl-i teslim ile kalbini mürşidine rabt ede. Şu mertebe ki cümle âlem meşâyih olsa bu fakire feyz ancak benim şeyhimden olur, gayriden olmaz şeklinde itikad ede. Zira müridin kalbi madem ki gayriye meyl ede bâtını vahdeti bulmaz.

Sekizincisi; Hak Taalâ'ya ve şeyhe itirazı terk edip kabz ve bastı Hâlik'den bilip teslîm-i tâm göstere. Halvet ve inkıta vaktinde kimse ile sohbet etmeye. Şeyh huzuruna abdestsiz varmaya pâk taharetle varıp dizini öpüp sonra otura. Şeyh tevhîde olursa asla kelâm etmeye sonra maksadını arz eyleye. Zinhâr gördüğü vakıadan bir şey gizlemeye, artırma da yapmaya, zira emanettir. Sâhibine îsâl ede. Eğer tabir eder ise can kulağıyla dinleye. Eğer tabir etmez ise tabir eyle diye ibram etmeye zira kendine fayda gâhice böyle olur. Onu sâlik anlamaz, mürşid bilir.

Şeyh huzurunda etrafına bakınmaya, gideceği vakit birkaç adım geri geri gide. Birden arkasına dönmeye. Şeyh ayak üzerinde iken mürid oturmaya. Her ne zaman şeyhini gördükte ayağa kalka. Şeyh selam verdikte iki ellerini göğsüne koyup tevazu ile selam ede. Ve mürid kendi selâm verir iken dahi yine böyle ede. Halaka-i zikirden gayri yerde arkasını şeyhe (12) dönmeye. Şeyh ile beraber yürümeye. Şeyhin seccadesine basmaya, yerine oturmaya kullandığı malzemeyi kullanmaya, eline bir şey verdiği zaman elini öpüp sonra vere. Şeyhin verdiği nesneyi gâyet tazim ile alıp hıfz ede. Yakîn uzak bir yere gittiğinde izinsiz gitmeye. Eğer şeyhi hücresinde bulunmaz ise kapıdan teveccüh-i kalp ile istizân ede. Bir müşkülü olduğunda şeyh cânibine teveccüh ede.

Rabt-ı kalbinde kusuru yok ise müşkülü feth olur. İnşirah hasıl olur. Daima şeyhinin rızasını gözete. Her ne hizmet teklif eder ise tehir etmeye. Cümle maslahata takdim eyleye, sebebini sormaya. Zira tasavvuf kitaplarında yazmaktadır

ki; bir adam şeyhine bir husus için "Niçin" dese felah bulmaz demişler. Mürid her ne kadar Hakk'ı kendi tarafında da fehm ederse yine şeyhin sözünü red etmeye, zira itiraz olur bu ise tarîkatta haramdır.

Mürid budur ki kendi irâdesini fenâ etmiş ola eğer irâdesi olur ise o ehl-i nefs ve mürid hevâ olur. Ehl-i Hak olmaz yine dervişe vâcibtir ki halini başkasına ifşa etmeyip şeyhin esrarını hıfzda ihtimam ede. Zira mahluk sırrına emin olmayan Hâlik sırrına emin olmaz. Tarîk içinde her ne teklif olunur ise icraya say edip güç demeye. Zira tarîk-ı âhiret mücahede ile olur.

Rahat isteyen menzilden kalır. Halkın kendinden salah eyle, nazarlarına ve dua istediklerine mağrûr olmaya. Zira mağrûr olsa felah bulmaz. Nefsin haz ettiği şeydir. Kıble tarafına tükürmeye, özellikle şeyh huzurunda eğer bağlam gelirse rıfkla yutulması evlâ denilmiştir. Kıbleye, güneşe ve aya karşı tebevvül etmeye. Abdesti kıbleye karşı elle ve şeyh hazır olmadığı yerde cem olup tevhîd etmeye. Yani müride memnudur. Cemiyetle zikr etmek ve zikr eder iken sayha etmeye, edep üzere hareket eyleye. Meğer kendine mâlik olmayıp muztar ola. (13)

Lisânını faydasız sözlerden gâyet hıfz ede. Yalan söylemekten gâyet kaçına, her işittiğini söylemeye, riyâzetle tehzîb-i ahlâk ede, ahlâk-ı hamîde tahsiline gayret ede. Nefislerini her halde muhasebeye çekeler. Kimseye sui zan etmeyeler hiç kimseye hakaret nazarıyla bakmayalar. Cümle muharremattan ve nefsin fâsid arazlarından çokca sakınalar. Mertlik ve ataya say edeler. Ardından çağrıldığında bütün vücûduyla dönüp baka, yalnız başını döndürüp bakmayalar. Her halde gerek kendine ve gerek başkalarına adâlet edeler. Tevekkülde olup Cenâb-ı Hak erzâkı zâmin olduğuna itimâd-ı tam edeler. Ümerâ ve avâm kapılarına varmaktan son derece sakınalar, meğer fazlaca zaruret ve hacet ola. Her şeyde tasarruf-ı Hakk'ın olduğuna itikad edip ***"Lâ mânia limâ a'tayte velâ mûtiye limâ mena'te"***[32] haber-i sahihine itikad edip kalplerini ağyardan alıp daima zikr-i mevlâda olup mertebeler kesb edeler. Zaruretsiz çarşılara çıkıp gezmeye, azim zararlar derkârdır. Hemen uzlete daim olalar. Adâvet üzere olanlardan intikam kaydında olmayalar. İbadet ve taatinde terakkiye say edip afv ile mukayyed olalar. A'lâ ve evlâ olan budur. Eğer adüv halinde olmaz ise Cenâb-ı Hak cezasını verir şüphe olmaya.

Sâliğe lâzımdır ki Rasûl-i Ekrem ve Nebiyi muhterem sallallâhu aleyhi ve selem hazretlerinin sünnet-i şerîfesine gâyetle riâyet edip ashâb-ı kirâmına dahi tabi olup ehl-i bid'atten uzlet, ehl-i tarîk ve ehl-i sünnetle sohbet, muhabbet üzere olup tevhîd ve envâ-ı mücâhedât ile kalbini Hakk'a ulaştırmaya say edeler. Süluk esnasında bazı elem ve keder ârız olduğunda tarîkatten nükûl etmeyip eceli müsemmâ gelince çeşitli ibâdetlere müdâvemet üzerine olalar. Her mü'mine lâzımdır ki ikrarını ibâdette geçirmeye say eyleyeler. Nitekim Cenâb-ı Hak Kur'ân-ı Kerîm'de; ***"Sâbikû ilâ mağfira"***[33] (14) buyurmuştur.

Ashâb-ı kirâm çeşitli mücâhedeleri ihtiyar edip kendilerinden gayriye bildirmezler idi ki gayrileri o ibâdetten gâfil olup kendisini gayrileri geçip kemâl-i rızâya mazhar ola. Yine Kur'ân-ı Kerîm'de; ***"Külû mine't-tayyibât"***[34] kavl-i şerîfine imtisal edip helal yeme ve içmeye çalışalar.

Tarîk-ı Celvetî demek; kul sıfatullah ile muttasıf olacak tarîk demektir. Şunlar ki Celvetiyim der, onlara lâzım olan bu sırdan haberdar olduğunda sıfatullahı fehm eyleyip ittisafa say eyleyip meyvesini tahsil edeler. Yine gerektir ki; "Hayru'l-umûri evsatuhâ, külle't-tarafeyni zemîmün" fehvasınca yeme ve içmede orta yolu tutalar. Ziyâde aç ve ziyâde tok olmayalar. Şu zaman ki tabiatte ziyâde kuvvet bulunca o vakit sahibini şehevâta çekmesi mukarrerdir. İlaç budur ki yeme ve içmeyi gâyet az tutup riyâzet ve mücâhede ve ibâdetle nice zaman meşgul olup tabiati kahr ile şehevettan halas edeler.

Tâç ve Tarîkat elbisesi Giymek

Yine libâstan vasat itibar edip avâm-ı nas gibi ucu yerde sürünür elbise giymekten hazer edeler. Topukta olmak dahi ifrattır. Dizde olması da tefrittir. Hayırlı olan cübbe, hırka, kaftan baldırda ola.

Tac giymek terakkiye sebeptir. Tarîkat tacının tereği kutbü'l-vâsılîn kâbetü'ş-şâk Hazret-i Hüdâyî (ks.) Efendimizin muhtarı on üçtür. On ikisi tevhîdin harf sayısına işarettir ki "Lâ ilâhe illallâh" kelimesi on iki harftir. Ona işârettir. Bir tereği esmâullahtan ***"Gâlib" ve "Mazhar"*** oldukları isme işârettir.

Beyim kûş edu ben bu sırrı
Gezme tarîk içre serserî"

Ricâl-i tarîkatten Şeyh Selâmî Ali Efendi hazretlerinin muhtarları tacın tereğinde on yedi olup cürmünün miktarı on üç terek miktarı kadar olacaktır. On ikisi tevhîde işaret, yine beşi esmâullahtan mazhar oldukları beş isme işarettir. Tevbe ve bey'atten sonra tayin olunan evrâdı sürüp (15) şerîat amellerinde kusur etmeyip müdâm oldukta iş bu tarîk fukarasından addolunur.

Mesela bir adam günde yüz kere istiğfâr, yüz kere salavât-ı şerîfe, yedi yüz kelime-i tevhîd, salât-ı Duhâ, İşrâk, teheccüt namazlarını kılıp Pazartesi ve Perşembe günlerinde oruçlu olup, şerîat-i mutahharaya gâyetle riâyet eyledikde tarîk-ı Celvetî'de sûfî olup meclisten men olunmayıp, isti'dât ve istihkâkına göre riâyet olunur. ***"el-mer-u mea men ehabbe"***[35] fehvasınca dünyada ve ahrette bile olmak mukarrerdir. Eğer bunlarda kusur ederse meclisten men olunup lâkin derûnu da adâvet tutulmaya ve zikr olunan evrâdı envâ-ı mücâhedesine artırırsa terakki bulup makbul olur. Eğer bunlar ile kanaat edip fazlasına himmet etmez ise yine makbuldür. Mezmum olmaz evkât-i hamse akabinde olan usûle gece ihyâsına ve tevhîd meclislerine hazır olmak, tarîkat tac ve hırkasını giymek tezâyüd-i feyz ve terakkîye sebeptir.

Celvetî Şeyhi'nin Vazîfeleri

Yine meşâyihe lâzımdır ki; sâliklerden şu adamlar ki ihtiyar yahut fazla genç ya ehl-i iyâl sahibi olmaya, hilâfete layık olmaya, onları dördüncü isme ki "Hak" ismidir onda koyup ileri esmâya izin vermeyeler. Eğer gayret eder ise vefa ümit olundukta vereler. Yine istikâmeti, sıdkı nefs ve tabiat darlığından halas olma-

dıkca hilâfet vermeyeler. Sonra seccadesini terk edip âleme fitne olur. Âyet-i Kerîme'deki; ***"ve'l-fitnetü eşeddü mine'l-katl"***[36] ibaresine nazar olalar. Dünya tahsilinde ve muhabbette olanlara hilâfet vermek haramdır. Hilâfet şu kimseye helaldir ki; dünya ve ukbadan gönlünü alıp âlem-i manâ ki melekût, ceberût ve lâhût üç âlemdir. Bunlara âşık olup cümle sivâdan geçip zevk bula ve kastı ancak mârifetullah ola. Ve kullukta olup nice kimseleri de kulluğa teşvik ve terğîb ede. İmdi böyle olan kimseye hilâfet vereler. Eğer bu tabiatte olmayıp (16) bahil, mümsik, olursa hilâfet vermeyeler zira makâm-ı enbiyâdır, nimet-i uzmâdır. Kadrini bilmeyen hasis ve nâkısa vermeyer.

Yine hilâfet nimetine mazhar olanlara lâzımdır. Fukara cem'ine ve halka vaaz etmeye rağbet etmeyip hemen tayin olunan mevzide oturup Hak'dan gayriyi kalbine getirmemeye çalışalar. Kısmet-i ezeliyeden behre-mend ve hissedar olanlar ber takrîb gelip kendisini bulup Hak yoluna sâlik olurlar. O zaman onları men etmeyip bey'at vereler. Bazı perhiz ve mücâhede ile emr etmeyeler. Ta şol vakte dek ki kendisi müstaid olup taraf-ı Hak'tan teveccüh olunca vakti geldikte mürid kendi talip olur. Emre, nehye hacet kalmaz. Hâsılı kavlühü Taalâ; "velâ tüştıt vehdinâ"[37] âyetine nâzır olup güç etmeyip âsanlığa delâlet edeler. Zira emr-i sülûk emr-i ihtiyârîdir. Herkesi ihtiyarına koyup ziyâde teklif olunmaya.

Yine lâzımdır ki ziyâde sûretten ve ziyâde hareketten ve fazla sohbetten sakınalar. Eğer bir elem ve keder ârız olup yahut tevhîdi hayret verse. Ya da gönlü mahluktan bir surete dûş olsa, Mevlevî devri gibi devr eyleyeler. Ta yorulunca ve gönlü Hakk'a teveccüh-i tam edince. Eğer gündüz teveccüh ederse tevhîd ile ede. Eğer gece ederse esmâullahın hangisini murad ederse eylesin cümle esmâullah birdir. Her hangisi olsa olur. Zikr olunan manialar def olup büyük menfeatler hasıl ola. Ve libâs hususunda herkesi haline koyalar. Aba ve cübbe giymek şart değildir. Nitekim beyan olundu. Hemen gönül sıdk ile Allâh'ına teveccüh ede. Avâm libâsında da cümle merâtib ele gelir. Libâsın hükmü bu hususta yoktur. Hemen tevhîde ziyâde şuğl edeler ki cümle dertlere derman tevhîd ile olur. Ve hurûfuna riâyette ihtimam edip bozmayalar. Meselâ; Lâ ilâhe illallâh diyecek yerde; "Li ilâh", Lâ ilâh" demek gibi esmâullahtan dahi böyle riâyet oluna. Cehele ve süfehânın esmâullahı tahrîf ve tağyîr ile iştigâline nazar etmeyip böyle meclislerde varmaktan gâyetlerde hazer edeler. Günahta beraber olur. Hâsılı tahsilini kurutmaz ve hilâfet makâmında olup bu hizmete memur olan kimse bu hizmeti büyük bilip uhdesinden gelmeye çalışa. Bunun kat'a ecr-i dünyevî ve mükâfat kaydında olmaya. Zira pîrân hazerâtından bazı zevât-ı kirâm; "Bendeyim, tâcir değilim, ben ticaret bilmezem" diye buyurmuşlardır.

Bu esnada bazı elem ârız olursa ihtiyaç gibi maraz gibi, halktan bazı sözler gibi, sui zan gibi asla gam çekmeyip belki Hak Teâlâ'ya şükür eyleyip gün be gün ibâdete çalışa. Zira büyük ihsandır. Ululara olan muamele-i azîme ve atiye-i cesîmedir. Hatta meşâyihten niceleri bu cins şey zuhûr ettiğinde ağlayıp derler imiş ki; Ya Rabbi! Dostlara ettiğin muameleyi bu fakire eyledin. İmdi bu muameleyi saadet bilip şükür edeler. Lâkin yine kendine kusur nisbet edip bu bela bana kendi kesbimdir, diye tevazu mesleğini elden bırakmaya. Eğer tarîk ehlinden bazı kimse zuhûr edip onun tarîkına hizmetine mani olursa lâzım olan odur ki o

Asâ ve müttekâlar

kimsenin merâtib-i tevhîdden hangi makâmdadır, bulup kendini o makâmdan a'lâya say ettire. Eğer daha yükseğe kadir olmazsa o düşman olan makâmında ziyâde çalışıp tevhîde meşgul ola, ta kendisi o düşmandan kavi, galip olup düşmanın zu'fu zâhir olunca hemen Hak'dan gayriyi gönlüne getirmeyip daima huzur meallâhta ola.

Yine lâzımdır ki tarîkata giren fukaranın vakıasını tabir etmekte dûr ve dırâz-ı kelâm etmeyeler. Çok söz Kur'an'da yaraşır, çok söylemekten gâyet ihtiraz edeler. Zira kendine zarar derkârdır. Rûhâniyeti selb eder. Terakkiden geri kalır. Hemen kifâyet miktarı birkaç kelamdan sonra sohbet etmeyeler. Bir Fâtiha ile kaldıra.

Her kim ki hulefâ huzuruna geldikte bir Fâtiha ile yollayalar, Fâtiha'sız göndermeyeler. Dünyaya müteâllik (18) bir şey geldikte eline almayıp bir yere koydurup gerektikçe o yerden harcayalar.

Yine halîfelere lâzımdır ki mahlûktan bir şey kalbine girmeyip hatta mürşidi olan şeyhi bile hâtırına getirmekten sakınmak gerektir. Cenâbı- Hakk'a hüsn-i zan edip bana daima lütf ve ihsan eder ve tevfîk-ı şerîfini refik eder, diye itikada ola ki; ***"Ene ınde zanni abdi bî"***[38] kelâm-ı latîfine mazhar ola. Kalbine gelen hâtırayı fikr ede. Eğer din ve tarîkına faydalı ise rahmânidir, amel ede. Eğer dünyaya müteallik ve tabiat-i hevâya muvafık, din-u tarîkatine zararlı ise şeytanîdir. Amel etmeye sabr, tevekkül ve kemâl-i fenâda olup mahluktan bir şey ümid etmeye. Cenâbı Hakk'ın kemâl-i tasarrufuna itikadde olup bir ferdin tasarrufuna kudreti olmadığına itimat eyleye. Zira cümle halk yoktur. Ne zuhûr eder, yani cümle mahlûkât Cenâb-ı Hakk'ın îcâdıyla mevcûd olup cümlesi onun kabza-i tasarrufundadır. Öyle olunca bir kimse kendi başına iş görmeyince hakîkatte vücûd bulmadı.

Şimdi sa'y oluna ki bu sır kendine zuhûr edip zevk ve huzûrda ola. Pes sabır cümle enbiyâ ve evliyânın şânıdır ki asla bu âlem-i mülke nazar etmeyip bunda fakr u mezelleti ve Hak yolunda mücâhedenin envâını ihtiyâr edip kalpleriyle âlem-i melekûta ki âlem-i rûh, âlem-i mânâdır o tarafa seyr ve zevk kastında oldular.

Tevekkül de onların sıfatıdır ki Cenâb-ı Hak, halk etti ve bunca lütuf eyledi. Yine gayra muhtâc etmez diye itikad edip hemen kusuru kendilerine bulup cümle işlerini Cenâb-ı Hakk'a tefvîz edip taatinde olmuşlardır. Yine say eyleyip mahluktan her ne zerre ve zerre vücûdu neden alır ve bekâsı ne ile olur ve ne iledir. Bu şühûda vâsıl olduktan sonra sırrıyla zât-ı Hakk'ın vahdetini şühûd edip cümle kâinâtı icâd etmesini ve bir şeyin aslâ bir şeyde alâkası olmayıp hep tasarruf-ı Hakk'ın vücûd-ı hakîkisiyle mevcuttur. Cenâb-ı Hak'dan gayri olmayıp hemen (19) vücûd, hüküm, tasarruf cümle zâhir ve bâtın onunla kâim olduğu açıktır.

Yine sırr-ı fenâ u bekâyı fehm eyleyeler. Lâkin burada nice kimseler itikatlarını fesada verip ilhâd ve zındıka yolunu tuttular. İş bu mânayı fehm etmek gerek Cenâb-ı Hakk celle ve alâ hulûlden, ittihaddan ve mahlûka benzemekten, mekândan ve zamandan münezzehtir. Zât ve sıfatında şerîki ve nazîri yoktur. Ezelîdir ebedîdir, hayy ve kayyûmdur. İtikâden ehl-i sünnet bunun üzerinedir. Böyle fehm edip sırr-ı vahdeti şerîate muhalif bir başka yol zannetmeye. Başka bir yola inanmaktan gâyet sakına. Şerîati mamur bir kimseden konuşma tarzını alıp ve bir kalbi âgâh mürşidden halini tashih etmeye ihtimam edeler. Elhâsıl iş bu tarîkat-i aliyyede şerîat-i Ahmediyeye muhalif asla bir şey yoktur. Ancak hata, hilâf anlayıp ve ehli olana yakîn olmadığından.

Pes lâzım olan odur ki iş bu esrârı hilâf anlamayıp hoşça fehm edip evliyâullah hakkında su-i zan olunmaya. Zira onlara su-i zan edip adâvette olanlar hakkında su-i hâtime beliyyesi Allâh korusun vaad olunmuştur. ***"men âde lî veliyyen fekad bârazenî bil harb"***[39] Hadîs-i Kudsîsi'nde İmâm-ı Tayyibî ve diğer ehl-i hadîs beyan ettiler ki evliyâullaha adâvet su-i hâtimeye sebeptir. Şimdi bu fiilden gâyet hazer gerektir. Kaldı ki bazı meşâyih-i kirâmın kelimâtından nice hilâf-i şer' sûretinde ibrâz olunmuş. Onların garazları ecnebîden esrâr-ı tarîkını gizlemek içindir. Nitekim birinci bölümde geçmişti. Herkesin ondan hissesi yoktur. Her birinin şer'a muvafık mahal-i sahîhi vardır. Ehl-i insâf katında nümâyandır. Lâkin nazar-ı inkâr ile bakıp mahal bulamayıp hataya haml ederler. Husûsan bilmeyip anlamadığını bu misüllü makâmda ıslâh ile memur olmadıkta iştigâl abes olup günahı mukarrerdir. Hemen insaf ehli olan zâta lâyık olan "bilmem" deyip sükut etmek lâzımdır. Böylece sükut lâzım olduğunu itiraf etmek gerektir. Nice kelimeler (21) vârid olmuştur ki onların sahipleri ehl-i kemâl değillerdir. Ve mahalli sahîh dahî olmamıştır. Öyle olanlar bil külliye merdûd olması mukarrerdir.

Yine meşâyihe lâzımdır ki mürid olan kimselerin itikâdini yoklayıp ehl-i sünnet itikâdine tatbik edip dini gereklilikten olan meseleleri talim ede. Aslında bu itikadı bilmeyenin sonra ilhâda düşmesi muhakkaktır. Bu hususa ihtimam vaciptir. Allâh korusun sûret-i Hakk'dan dalâlete uğratmak gâyetle mezmumdur. Hasılı sülûktan evvel ilm-i hâlini bilek lâzımdır ve illâ terki evlâdır. Onun için İmam Gazalî ***İhyâsı'***nda buyurur; Bir adam aslından ilim tahsil etmeyip süluk eylese sonra keşf-i tarîk ile bazı şeyler feth olsa helâk olması mukarrerdir. Zira

bu esnada İblis iğvâ eder. Haberi olmaz ki necât bula onun için İmam Şarânî, ***Tenbîhü'l-mukassirin*** adlı kitabında beyan eder ki; Kur'an ve Hadîs-i şerîften haberdar olmayan şeyh ve mürşid olmaz. Câhillere tabi olanlar dünyada câhil, âhirette de câhildir.

Halîfenin Görevleri ve Özellikleri

Yine hulefâya lâzımdır ki şeyhinin tayin eylediği mahalden ayrılmaya, meğer şeyh izin vere, yahut bizzarure nakl iktizâ ede. Selâmet ve futûh ondadır. Eğer kendi reyiyle o bölgeden ayrılırsa felah bulmaması mukarrerdir. Ve nice böyle müşâhede olunmuştur.

Hilâfet üç kısımdır. Birincisi halîfetullahtır, ikincisi halîfe-i Rasûldür. Üçüncüsü halîfe-i şeyhtir. O ki halîfetullahtır irşada kâmil olup tayin-i Rabbânî ile istihdâm olunur. Halîfe-i Rasûl ki istidâdına göre feyz alır. Üçüncüsü halîfe-i şeyhtir. Bu üç kısmın nice alâmetleri vardır ki ehli katında malumdur. İmdi say lâzımdır ki kişi halîfetullah olup mazhar-i esmâ ve sıfât olup tarîkatte kemâl bula ve nice sûret uğrusu dahi bulunup asla usûl-i tarîkatten haberdar olmayıp zâhiri harâb bâtını harâb irşâd davasında olmuşlar onlara musahhara-i şeytân denilir. Maksatları celb-i dünyadır. Nice ahmak âdemler onların kıyafetine kapılıp cehillerinden nâşî tabi olup iki cihan hasaretine uğramaları mukarrerdir. (22) Bu babda mîzan, şerîat-i mutahharadır. Hemen ahkâm-ı şerîatte tekâsül ve müsâmaha eden kimse mürşid değildir. Hem dâl hem mudıl olduğuna iştibâh olunmayıp yanına varmak değil, belki ismini dahi zikr etmek şeâ'mete sebep olur. Her kim şerîat ahkâmına riâyet ve tazim ederse mürşid olur.

Yine halîfelere lâzımdır ki; savm u sâlden ihtirâz ile mümkün olursa eyyâm-ı menhiyeden mâ adâda bütün sene sâim olalar. Eğer mümkün olmazsa savm-ı Dâvud'a müdâvemet edeler. Bu dahî olmazsa ilk babda zikr olunan oruçlar dahi kifâyet eder. Cümleden maksût kalbini sivâdan alıp daima Cenâb-ı Hakk'ın fikrinde olmaktır. İş bu sır ne ve cehle zuhûr ederse husulüne say edeler. Her işte hulûs arayıp öylece edeler. Zira Rasûl-i Ekrem alyhisselâtü vesselâm buyurdular ki; "ihlâsu yekfîke'el-kalîl" hulûs ile olan amel-i kalîl kifâyet eder. Bu husta ziyâde ihtimam edeler. Selef-i sâlihîn bu yolda ziyâde çalışıp merâtib-i aliyeye ulaştılar.

Yine bu tarîk-ı Celvetî meşâyihi eizze-i kirâmı yanlarında etvâr ve devâir-i nefs ıstılâhâtı istiğmâl olunmayıp meşâyih-i halvetiyeye mahsus olması iş bu risâlede mufassal zikr olunmadı hemen matlub olan kalbi cenâb-ı Hak ile olmaktır.

Sa'y oluna ki bu matlûba nâil, vâsıl olup hayât-ı ebediyeye ve vücûd-ı hakkâniye mazhar ola. Meşâyih-i kirâmın kabirlerini ziyâret eyledikte hayatlarında ne vecihle riâyet ederse öyle tazim ile ziyâret edip şerîat-i garrâya muhalif vaz ve hareket edip ezâ ve cefa etmeyeler. Yine malûm olsun ki iş bu risâlede zikr olunan erkân-ı tarîkati ve ıstılâhâtı bilip mürşid budur diye meşâyihten birine müracât etmek mülâhazasında olunmaya. Elbette iş bu erkânı bir şeyh-i kâmilden kabul edip zorlukta ve güçlükte rızasını gözetip hilâfete mazhar olursa fîhâ, ol-

madıkta da zümre-i fukaradan sayılıp eızze-i kirâmın şefaatlerine ve menâfi-i kesîre himmetlerine mazhar olması babında say lâzımdır. Yine nice yazılacak şeyler var idi lâkin zikr olunan kifâyet miktarı olunduğundan bu kadarla iktifâ olundu.

Ve'l-hamdü lillâhi rabbi'l-âlemin.

TUHFETÜ'S-SÂLİKÎN

(Şeyh Mehmed Şehâbettin Efendi (ö.1234/1819)

Hamd, zâtıyla müteferrid ve vedûd olana, her türlü mevcûdâtı cömertlik hazinesinden var edene, olanı ve olunanı yaratana -ki o mabudtur-hamd olsun.

Salât ve selâm, övülen nebisine, âline, ashâbına cûd ve kerem sahibine olsun. Bu risâleyi Hz. Şeyhü'lârif billâh Muhammed diye meşhur olan Üftâde ile Kutbü'l-enâm Azîz şeklinde şöhret bulan Mahmud Hüdâyî arasında meydana gelen ve sülûk esnasında letâiften geçen şeylerin kayıt edildiği ***Vâkıât*** adlı meşhur kitaptan derledim.

Celvetiyye mertebelerini ve alâmetlerini, sâliklerin vuslatları anında ona ve tecellilerine nasıl ulaşacaklarını, tâlibe zikir ve evrâd esnasında lüzumlu şeyleri, gerekli mücâhedeleri, ağyârı terki açıklamak ve hazrete mübârek bağ ile bağlanan tarîkat fukarasına hizmet amacıyla, iki dünya felahı umarak 1212/1797 senesinde iki mübârek kısa günde kaleme aldım. O Hazret, Celvetiyye Tarîkatı'nın müctehidi Allâh yolunu keşf eden, mârifetullâh hazînelerinin açıcısı, bekâbillâha ulaştıran mürşid Azîz Mahmud Hüdâyî Hazretleridir.

Malum ola ki tarîkat-i aliye-i Celvetiyye'de sülûk dört mertebeyi ıslâh etmekten ibârettir.

İlki; mertebe-i Tabîat, ikincisi, mertebe-i Nefs, Üçüncüsü, Rûh, dördüncüsü Sır'dır. Yani tarîk-ı Celvetiye'de sülûk bu dört mertebede olan fesâdı izâle ile olur. Ama mertebe-i tabîatte olan fesat, şehvet-i bâtın, şehvet-i ferctir ki hükmü ve fesadı cümle havâs-ı zâhire ve bâtınaya sârî olur. Yani tabiatte şehvet-i batn ve şehvet-i ferc oldukta onun fesadı lisân-ı kalpte göz ve kulakta elde ve ayakta kuvvet ve hayalde vesair dış azalarda; kuvve-i bâtınada ceryân eder.Bunları bile fâsid kılar, zulmeti ile kaplar, bunları ubûdiyetten muattal eder.

Ama mertebe-i nefste olan fesad ahlâk-ı zemîmedir ki bu da bütün zâhir ve bâtında olan âzâ ve kuvveye sârî olup cümlesini ifsâd eder. Cümlesinde ahlâk-ı zemîme eserleri zâhir olur.

Ama mertebe-i ruhta olan fesat cehâlettir. Yani Hakk'a câhil olmaktır. Ama mertebe-i sırda olan fesat masivaullaha vücûd-ı hakîki verip muhabbet ve meyl etmektir.

Evvelâ lâzımdır ki tabiat-i fesadını izâle edip ıslâh eyleye. Ta ki cemî âzâ-i zâhire ve bâtınası zulmetten halâs ola. Taat ve ibâdete yol bula. Hakk'ın kurbiyetine lâyık ve sezâ ola. Zira tabiat ıslâh olmadıkca nefis ıslâh olmaz, ahlâk-ı zemîmesinden halâs bulmaz. Gerçi tabiatine mağlub olan bazı kimselerde ahlâk-ı hamî-

de zuhûr eder. Lâkin fî nefsi'l-emr nefsi sâlih olduğundan değildir. Belki tabiatinin muktezâsıyla meşgul olduğu ecilden nefis kendinden razı olup muhalifini terk etmiştir. Tabiat-i zevkine dalmıştır. Zira nefsin kârî rabbisine muhaliftir. Ne vecihle olur ise olsun, çünkü mertebe-i tabiatte hâlikına muhalefet vardır. Bazı kere o kadar ile kanaat eder. Ve kendi hevasını unutup terk eder. Böyle olan kimseler tabiatin bazı şehevâtını terk eyleseler hafâda olan ahlâk-ı zemîmesi bir bir zâhir olmaya başlar.

Görülmez mi ki erbâb-ı tabîatin hâl-i sıyâmda ahlâk-ı zemîmesi yüz göstermeye başlar. İşte bu misüllü kimseler gâfil-i mağbundur ki nefsin zâhirine aldanmış gizlisinden gafildir. Nitekim tabiatini ıslâh ettim. Ve hem edip nefsi fâsid olan kimseler câhil-i zebundur ki nefsine mağlup olmuş ve ahlâk-ı zemîmesinden bî haber kalmıştır. Yani şol kimseler ki tabiat-i şehevâtın terk etmeyi kendine âdet etmiş amma nefsine ruhsat verip ahlâk-ı zemîmesini icrâ etmekte nefsini kendi üzerine hakim kılmıştır.

İşte böyle olan kimseler tabiatlerine olan muhaliflerine mağrûr olup nefislerinin fesadından bî haber kalırlar. Evvelki sınıf ekser merâyı ya ehl-i ucüb olur eğer tabiat-ı nefsin ikisinde de fesadı olur ise fasık, mu'lin u zâlim, mütekebbir olur. Âsi, mu'terif afve yakîn olduğundan nasihat ile intibahı esheldir. Amma merâyı ve ehl-i ucubün teyakkuz ve intibahı müşkildir. Ve fâsık mu'lin, zalim mütekebbirin felahı zordur.

Velhasıl nefsin ıslâhı tabiatin ıslâhına mevkuftur. Tabiatin kemâl-i ıslâhı nefsin ıslâhına menûttur. Yani her birinin ıslâhı âhirin ıslâhı üzerine devir eder. İşte sâlik Hakk'a ve âşık-ı sâdıka lâzımdır ki nitekim Kur'ân-ı ızâmde gelir; ***"ve câhidû fillâhi Hakka cihâdih hüvectebâküm vemâ ceale aleyküm fi'd-dîni min harac"***[40] emrine imtisâl edip tabiat ve nefsinin ikisiyle birden mücâhede kıla ki cihâd-ı ekberdir. Kul'dan bi tarîkı'l-kesb matluptur. Amma fevkinde olan iki mertebenin ıslâhı vehbidir ki nitekim Kur'ân-ı Kerîm'de gelir; ***"Vellezîne câhedû fînâ lenehdiyennehüm sübülenâ"***[41] muktezasınca geçen ki sâlik tabiat ve nefsiyle mücâhede kılıp onları ıslâh ede, cânib-i cenâb-ı feyyâzdan hidâyet gelip ruh ve sırrın ıslâhına yol açılır. Ve tabiatin ıslâhı şerîat ile olur ki sâlik şehvet-i batna ve şehvet-i ferce dair olan kârını şerîate tatbik eder. Mutabık olmayanı terk eder. Mutabık olan da hadd-i itidâle riâyet eder. Meselâ yiyecekler ve içeceklerden mâ hâzır olan tîb-i taama kanaat eder. Ve arzu-yı tabiat için teklifi terk eder. Ve gıda olup zuuf vermeyecek taamla iktifâ eder.

Tembellik verecek kadar taamı çok etmez ve haram olan cimadan hazer ettiği gibi cima-ı helâle dahi ifrattan hazer eder. Cemi havas-ı zâhire ve bâtınasını şer'ide nehy olunan şehevât-ı tabiatten ve lâzım olmayan mübâhât-ı tabiiyyeden men eder. Ve bu mücâhedeyi ömrünün sonuna kadar kendine saadet bilir. Ömrünün sonuna dek bu mücâhedede sâbit olur. Zira tabiatin ıslâhı zuhûr eden şehevâtını ve arzusunu men edip bu vecihle tabiate galip olmaktır. Yoksa bütün şehevâtı münkatı ve aslından kal'ı olup gitmek değildir. Şu cihetten ki eğer tabiatın şehevâtı bütün bütün munkatı ve mün'adim olsa mücâhede kalmaz. Terakkî ise mücâhede ile olur. Yol mücâhede ile alınır. Kurbet ve vuslat mücâhede ile bulunur. Tabiata galib olmak da sıyâmın şiddet-i tesiri vardır. Onun için

Ramazan ile bile Recep, Şaban sitte-i şevvâl, aşr-ı Zilhicce, aşr-ı Muharremi ve her elli ve yirmi ve her aydan on üçüncü ve on dördüncü ve on beşince günleri oruçlu olmak **tarîkatimizin edebindendir**. Bunların faziletleri hakkında nice ehâdis ve âsâr vârid olmuştur. Nice fevâid ve esrâr müşâhede kılınmıştır. Bu risale onların zikr u irâdına mütehammil değildir. Tabiatin ıslâhı nefsin ıslâhına nisbet ile âsân görünür. Amma nefsin ıslâhından ziyâde müşkildir. Bu mertebede kemâl-i ihtimâm ve tamâm-ı ihtiyât lâzımdır.

Eğer nefs hicâb-ı azamdır. Yani nefs hicab olmakta tabiate gâlibtir. Amma tabiatin ıslâhı ziyâde müşkildir. Bu dahi malum ola ki bu babda mücâhede ile teklif olunur. Kimine şiddet-i riyâzet ve kesret-i müâhede ile, kimine lütf-ı riyâzet ve haffet-i mücâhede ile teklif olunur. Ahşâsın ahvâline riâyet olunmak lâzımdır. Emzüceye de riâyet lâzımdır. Zira emizcenin kuvvet ve zu'funun bu babda azim medhali vardır. Haramdan ictinab ve adetinden ziyâde nefâis ekl etmekten haddinden ziyâde taam etmekten vesair şehevât-ı tabiiyyeden ihtiraz lâzımdır. Ramazan orucuna ve bazı nafile oruçlara riâyet lâzımdır. Zira bunlar cümle emzüceye göre ve ahvâle nazar ile vaz ve tayin olunmuştur ki cümle eşhâs bunlarda müsavidir. Ve tabiatin ıslâh olunmasının alâmeti budur ki tabiat ıslâh oldukta matlûb-ı hakîkî olan Hak Taalâ cânibine meyl-i hakîki-i dâimî zuhûr eder ki fecr-i sâdık gibi dâimdir. Eğer tabîatin ıslâhından önce Hak Teâlâ canibine meyl zuhûr eder amma fecr-i kâzib gibidir ki daimi değildir. Bir an var ise bir an yoktur ve bir alâmeti dahi budur ki sâlik, tabiatiyle mücâhedesinde zevk-i cennet bulur. mücâhededen lezzet ve halâvet alır.

Bir alâmeti de budur ki; eğer saliğin envâra istidadı var ise kendine nûr-ı siyah îta olunur. Ve bu mücâhedenin ceza-yı cezili budur ki saliğe tecelli-i rubûbiyet zuhûr eder. Yani tabiati ıslâh anında Hak Taalâ'nın mevcûdata taalluk eden esmâsı ki âlim, mürîd, Kadir, Semî, Basîr, Hâlik, Rezzâk ve bunlar gibi isimlerdir. Bu isimler ile Hak Taâlâ'nın insafını keşf ve şuhûd eder ki emr-i zevkîdir. Nitekim zâik olanlara malumdur.

"Leyse'l-haberu ke'l-ayân" yani sâlik sa'y ile ki bu sa'ye nâil olasın nice bir kayd u tabiate bende ve şehvet arzusuna efkendesin. İşte ömrün ahz olmakta ve vakt-i ecel yaklaşmaktadır. Sermâye-i ömrünü arzu-yı tabiate sarf eyledin faidedir. Zam edip kendine küllî zararlar eyledin. Eğer mücâhedede olan lezzetden bi haber olduğundan şehevata inhimâk sana hoş gelir fe amma eğer ol lezzetden haberdar olsan ve o zevkten enmûzec görsen cümle arzuyu terk eder idin. Ve mücâhede yolluk tutar giderdin. Gel imdi âhirde hasret ve nedâmet çekersin. Ve binlerce mihnetlere uğrarsın (30) Bu mertebede sâliğe lâzımdır ki tabiatini ıslâh ile mukayyed olması sebebiyle halkın kendine sâlih dediklerine inanma ve ikbal edip dua dilediklerine mağrûr olmaya ta kendine cânib-i Hak'dan sâlih namı îtâ kılınmadıkça kendini sâlihlerden addetmeye, zira henüz salahı ârizidir ki aslî olmamıştır.

Ehl-i gaflet ve erbâb-ı masiyeti görüp tan etmekten külliyen hazer etmek lâzımdır. Ve şeyhten izinsiz kendi hanesinde adet olmayan nefis taam ekl etmekten de hazer lâzımdır. Her ne kadar teklifsiz husule geldiyse de belki iyal ve evladına eklettirir. Amma şeyhinden izin alır ise zarar vermez ve bu mertebe de halin-

ce kesret-i sıyâme iştiğal lâzımdır. Kesret-i zikre değil belki şeyhinin tayin eylediği aded-i muayyen ile iktifa eder. Ve tabiatin ıslâhında tabiatin fesadından neş'et eden nefsin bazı ahlâkına zuuf ve fütur gelir. Velâkin külliyen hamideye tebdil olmaz. Ve tabiatın fesadından neş'et eden ahlâk-ı zemime şol ahlâktır ki ınde'l-havas rezalet hacâleti mucib-i hırs, tam', buhl gibi geçen ki tabiati ıslâh ola saliğin zâhiri nûr-ı şerîat ile münevver olur. Ol vakit kesret-i zikre iştigal zamanı gelir. Saliğin zikrini teksir eder. Ve mertebe-i tabiatin evveli nefs-i emaredir ki tabiat-i muzlimedir. Erbabı şehvet-i şenîaye dalmıştır.

"Ülâike ke'l-enâmi bel hüm edall ve ülâike hümü'l-ğâfilün"[42] mâ sadak ve ehl-i azaba mülhak olmuştur. Ve evsat Nefs-i Levvâme derecesidir ki ashâbı mühime emken-i envâr kalb âsârıyla münevver ve âsâr-ı ilhâmât-ı ilâhiye ile bil vâsıta müberreklerdir. Gah levvâme hükmü zuhûr edip cenâb-ı izzete müteveccih ve müncezip olurlar. Kah emmâre âsârı peyda olup tabiyet-i muzlimeye tenezzül etmeleri sebebiyle mükedder olurlar. Ve menzillerini görüp daima selâmette ve feryada olurlar onun için bu dereceye Levvâme derler.

Sonuncusu Nefs-i Mülhime derecesidir ki ashâb-ı mağrib tabiate vâsıl olmuştur. Şems-i ruhun ayni tabiat-i muzlime-i hârede gurubunu müşahede kılarlar. Ve Nâr-ı hâmiye ve cahîm-i mü'limenin derekâtını muayene ederler. Ve bunlar gibi nice esrâr-ı garîbeye nâil ve küsûfât-ı vehmiyyeye vâsıl olurlar. Ve bunların dahi ilhâmâtı bi'l-vâsıtadır.

Levâme ashabının bil vâsıta olduğu gibi bu mülhime derecesi de mertebe-i tabiatin ahiri, ve mertebe-i nefsin evvelidir.

Sâlik ikinci mertebe ki mertebe-i nefsdir. Onda dahi say-i beliğ eder. Ahlâk-ı zemimesini tedricle hamideye tebdil eder. Mesela kibri zâhir oldukca tevazu ve gadap peyda oldukça hilme tahvil eder. Şol mertebeye varınca ki zemimeyi hamideye tebdil etmek kendine mülk ola. Ve bu tarîk ile havâs-ı zâhire ve bâtınesını nefsinden halas eder. Ve ahlâk-ı zemime eserinden pak eder. Ve bu halette ârız olan mücâhedeye tahammül eder. Ve mücâhedeyi ilâ âhiri'l-ömr kendine saadet bilir. Zira nefsin ıslâhı ahlâk-ı zemimesi zuhûr ettikce hamideye tebdil, kendine mülk olmaktır. Yoksa bütün bütün mün'adim ve zâil olmak değildir. Ve illa mücâhede kalmaz. Ve terakkî dahi bulunmaz ve nefsin ıslâhı tarîkat ile olur ki Hazerat-ı meşâyihin beyan buyurdukları ahlâk-ı hamîdeden ibarettir. Bu babda kanûn-ı külli budur ki şol halk ki enaniyet ve vücûd irâs ede, ol huluk-ı mezmûmedir. Indel havas hacâlet ve rezellatı mûcib olan huluk-ı mezmûme olduğu gibi ve şol hulk ki mahviyet ve fenâ irâs ede. Ol hulk-ı mahmuddur. İşte bu cihetten ahlâk dahi eşhâsın ihtilâfıyla muhteliftir. Zira bazı huluk vardır ki bazı kimseye enâniyet getirir ve mezmûm olur. Ve bazı kimseye mahviyyet getirir Mahmud olur. Enaniyet ve mahviyet dahi eşhâsın ihtilâfıyla muhteliftir. (32)

Bu mertebe de hiyel-i nefisten kemâl-i ihtirâz lâzımdır. Zira çok kere nefis mahviyet suretinde enâniyet ilka eder. Ve bu surette saliğe layık olan yine ol mahviyeti icrâ edip enâniyet hatırasına lâşe menzilesine koyup itibâr etmemektir. Ve nefsin ıslâhında nevâfil-i salâtın azim tesiri vardır. Onun için ikiden on iki rek'ata varınca teheccüt namazı ve dört rekat tulu-ı şemsden sonra vakt-i kerâhet çıktıkda işrak namazı ve duha vaktinde iki rekattan on iki rek'ata dek duha

Pİr Üftade Dergahında destarsız, yeşil on sekiz terkli Taç, yeşil destarlı koyu nefti terkli Celveti Tacı

namazı, akşamın farzı ve sünnetinden sonra dört yahut altı rekat evvabin namazı, ve her abdest akabinde iki rekat şükr-i vudû namazı, öğlenin ve yatsının son sünnetlerini dört kılmak tarîkatımızın âdabındandır.

Bunlarda dahi eşhâsın haline riâyet olunur. Ve haline göre teklif olunur. Ve tabiatin ıslâhı eğerçi rütbede mbukaddemdir. Velâkin nefsin ra'veti bil cümle gitmeyince tabiat ıslâha meyl etmez. Onun için evvela nefse kendi mertebesinden yani ahlâk mertebesinden mücâhede ve tabiat mertebesinden yani şehvet mertebesinden ruhsat gösterilir. Yani muharrematten mâ adada âdeti üzere ibka olunur. Ta nefsinden ruunet yani ubudiyetten nefreti fil cümle zâil olunca ve ra'vetinin şiddeti gidinceye kadar geçen ki şiddeti zâil ola. Ol vakit tabîat ile dahi mücâhedeye say eder. İşte bu cihettendir ki evvela nevâfil-i salât ile teklif sonra vakti geldikte nafile oruçlarla teklif olunur.

Mertebe-i neftse şeyhin emir ve nehyine muhalefet etmekten külli hazer lâzımdır. Ve illa yolundan şaşar ve dâvâ-yı bâtılaya düşer. Nefsin ıslâh olmasının alâmeti budur ki nefis, ıslâh oldukta cenâb-ı izzet cânibini kuvvetle taleb-i sahih hâsıl olunur. Sâlik cennetin nimetinden ziyâde mücâhedede lezzet bulur. Ve eğer envâra istidâdı var ise kendine nûr-ı Ahmer verilir. Nefsiyle mücâhedesi mukâbelesinde mükâfat olarak (tecelli-i uluhiyet vâki olur ki Hak Taala'nın cemi esmâsıyla gerek mevcûdâta (33) taalluk etsin gerek etmesin cümle esmâsıyla ittisaf keşf ve cemi merâtib-i ilahiye ve kevniyeyi câmi olduğu zâhir olur. Bu esnada zikre devam lâzım gelir.

Mertebe-i nefsin bidâyeti nefs-i mülhime derecesidir. Nitekim açıklaması daha önce geçti. Ve vasatı nefs-i mutmainne derecesidir. Ashab-ı şems-i hakîkat yani rûh-ı insânî, insaniyetin matlaında kâimlerdir ki ***"Lem nec'al lehüm min dünihâ sitrâ"***[43] iklim-i tabiatte mütemekkin olan şeytan ve hemmin iki karni yani iki

boynuzu üzere o şemsin tuluunu keşf ederler. Ve o şemsin nuru şuaından hâyem-i hayrân ve püryân, uryân olur. Ve boynuzun bir kuvve-i gadabiye, vahdet-i hâmiye-i câhiliyedir ki karn-ı yümnâdır. Biri dahi kuvve-i şehvâniye-i mühlikedir ki karn-ı yüsrâdır bu derecenin sahibi zevi'l-karneyn olur. Zira yedi yümnâsıyla şark-ı hakîkat ve yed-i yüsrâsıyla keyfe mâ yeşâ adâlet-i aliye ve istikâmet-i müteâliye ile tasarruf eder. Mealik-i âdil olur. Ve yine yed-i yümnâsıyla kuvve-i gadabiyyeyi muvafakat-ı sünnet ve mütebaat-i şerîat üzerine zabt eder. Ve yed-i yüsrasıyla kuvve-i şehevâniyeyi meşreb-i şekâvetinden ve kuvvei vehmiyye muktezasından men eder. Ve bu derece sahipleri; ***"Mûtû kalbe en temûtû"***[44] emrine imtisal edip mevt-i irâdi ile meyyit olmuşlardır.

Bu cihetle mevt ile münasebetleri vardır. Ve nice esrâr-ı garîbe ve ulûm-ı acîbeye mâlik olurlar. Ve bunların ilhâmâtı ekseriyâ bil' vâsıta ve kah bilâ vasıtadır. Zira makâm-ı cem dir. Ve zât-ı insân sırr-ı zât-ı ilâhiyi müşâhede makâmıdır. Ve onlar henüz merâtib-i nefsi tecavüz etmedikleri ecilden meşâyih indinde avâm ehl-i imandandır.

Ve mertebe-i nefsin nihâyeti makâm-ı kalbtir ki ashâbı, zümre-i havâssa dahil olmuşlardır. Ve mevt-i irâdî ile meyyit olur. Kubûr-ı kalbiyede medfûn olmuşlardır. Dünyadan geçip âlem-i berzaha varmışlardır. Lâkin haşr olup ahrete hariç ve bâriz olmamışlardır. Mevt ile şiddet-i münâsebetleri vardır. (34)

Ehl-i kubûra müttalilerdir. Bunların ilhâmâtı bil vâsıtadır. Mertebe-i nefsi tekmilde cihet-i ilmiyesi olup sâhib-i gayret ve ehl-i himmet olan sâliğe hilâfet-i mâneviye verilmek caiz olur.

Evvela kendi nefsine saniyen mâ dûnunda olanlara halîfe olur. Ve bu mertebeden mukaddem hilâfet verilmek caiz olmaz. Meğer ehl-i sebat ola. Ona hilâfet-i Sûriye verilmek caiz olur. Avâmı cennete irşad için amma hilâfet-i hakîkiye cemi merâtibini tekmil edip fenâ-yı külliye vüsul sonra bekâ billâhe izn-i rabbânî ile ric'at anında olur ki cânib-i Hak'dan ita olunur. Erbâb-ı akıl kalildir. Ve bu iki mertebede yani mertebe-i tabiat ve mertebe-i nefisde sâlik âlem-i mülkdedir. Onun için mücâhede kendine ağır gelir.

Ve mertebe-i rûh ve mertebe-i sır âlem-i melekûttadır. O mertebelerde mücâhede kalmaz. yani mücâhede leziz olur. Tabiat-i nefs ıslâh oldukda mertebe-i rûha terakkî eder. Cenâb-ı Hakk'ın esmâ ve sıfatına ve zât-ı a'lâsına dair meârif-i ilâhiye keşf olunmaya başlar. Rûh'a kuvvet gelir. Cehâletten halâs olur. Dost haberleri gelmeye başlar. Cenâb-ı semtinden vuslat bâd-ı sabâları esmeye başlar. Mahbûb bî himmetâ revâhı ulaşmaya başlar. Meşakket gider, rahat gelir. Zahmet gider, rahmet gelir. Ancak firkat elemi ve ayrılık zahmı kalır. Bu şekilde ruh ıslâh oldukta alâmeti budur ki sâliği aşk-ı hakîkî ihâta eder. Şöyle ki evlâd u iyâlini, meta u malını kendi canını cümle feramûş eder. Ya hazret-i maşûk nâlesini zebân haline tesbih eder. Ve daima vird eder. Bu halde dünya ve ahireti bir pula almaz. Ve maşûkunun bir ednâ nikâhını nice yüzbin kere yüz bin cevâhir girân behâya satmaz. Ve bir alâmeti dahi budur ki, envâra istidâdı var ise kendine nûr-ı ahdar verilir. Ve bu mertebe de lâzımdır ki zuhûr eden maarif-i ilâhiyeyi şerîate tatbik ede. Mutabık gelir ise kabul eder. Ve illa hali üzere terk eder. Red ve inkardan hazer eder. (35)

Zira nice maarif-i ilâhiye vardır ki zâhiri şerîata muhalif görünür. Nefsü'l-emirde ayn-ı şerîattir. Vakti geldiğinde hakîkat-i hal kendine münkeşif olur. O vakitde şer-i şerîfe mütabakatı zâhir olur. Meğer ki kendine külliyen hâtıra ola o vakit zâhir-i şerîat ile red ve inkar etmekte beis yoktur.

Mertebe-i rûha terakki edildikte fil cümle mücâhedesine tahfif eder. "Nefsüke mutîuke ferfak bihâ"[45] emrine imtisal eder. Zuhûr eden maarif-i ilâhiyeyi ehline ve nâ ehline keşf etmekten külliyen hazer lâzımdır. Ve illa mahrum kalır. Lâkin kendine keşf lâzımdır.

Mertebe-i rûhun bidâyeti makâm-ı kalbtir. Nihâyeti ufuk-ı emîndir ki erbâb-ı havâs büluğuna dahil olurlar. Ve ahassü'l-havâs cümlesinden olmaya daima sa'y ve ictihâd ederler. Onlara da olan ilham bi vâsıtadır. Bu mertebe de münkeşif olan maarif-i ilâhiyenin galebesi sebebiyle mâsivada olan vücûd, vücûd-ı mecâzî-i vehmî olduğunu iz'ân etmeye başlar. Mertebe-i sırra terakki eder ki Rûhu'l-kutb makâmıdır. Lisanen zikri; ***"Lâ ilâhe illallâh"*** olduğu gibi hâlen zikri, ***"Lâ mevcûde illallâh"*** olur. Ve nefy-i masivâ kılınmak başlar. Şöyle ki cümle mâsivadan vücûd-ı hakîkiyi nefy eder. Sırrını mâsivadan tahlis eder. Ve bu şekilde sırrını ıslâh ile ancak kendi vücûdu kalır. O esnada vadi-i hayrete düşer ki o şu haldir ki o halde sâlik rabbini bilir lâkin kendinde kalmak sebebiyle rabbine vâsıl olmaya kadir olmaz. Bu hale vadi-i hayret tabir olunur. Eğer envâra istidadı var ise kendine nûr-ı ebyaz verilir. Bu mertebede saliğe dost kapısı açılır. Başına atiye-i kudûmiye saçılır. Her taraftan "merhaba" sadâları gelir. Ve her yönden "Yâ Abdî" nidaları gelir. Bu mertebede sâlik min cihetin vâsıl ve min cihetin gayr-i vâsıldır. Onun için bu mertebede aşk gider, hayret gelir. Kimisi âhir-i ömrüne dek hayrette kalır. Kimisi bir an ve bir zaman onda tevakkuf eder, görür dosta vâsıl olmuştur. (36)

Lâkin hicâbı ancak kendi vücûdudur. Hemen varlık libâsından uryan olup fenâyı küllî ihramına girer. Bu şekilde Kabe-i zatî şuhud eder. Binlerce ihtiram ve tazim ile ziyaret ve tavaf kılar ki bu makâma "Makâm-ı ev ednâ" derler. Ve "makâm-ı ahfâ" derler. Bunun ehlinde vücûd ve yakîn olmaz ayn-ı Hak'da müstehlek olur. Ve ayn-ı Hak ile kıyâm ve hareket bulur. O makamda ikilik olmaz orası Ahadiyyet makâmıdır. Onda olan hitâb-ı müstedâb zât-ı mukaddeseden zât-ı mukaddeseyedir. O makâma vâsıl olan kimsenin şanı; ***"Lâ mevcûde illallâh", "velâ fî cübbeti'l-vücûdu sivâh" dır. "el-fakru sevvâdü'l-vechi fi'd-dâreyn"*** sırrı vekârımızdır. Ve ***"izâ etemme'l-fakru fehüvellah***" kelamı buna işarettir. Bunun ehlinde vücûd kendi vücûdu değildir. Ve tasarruf kendi tasarrufu değildir. İşte bu makâmda süluk-i Celvetî tamam olur. Ama makâmâtı tamam olmaz. Bu makâmdan sonra yine âlem-i bekâya ve makâm-ı kâb-ı kavseyne rücû etmek âhir makâmât-ı Celvetîdir ki bu makâmda kesret ile vahdet cem olmuştur. Kesret vahdete ve vahdet kesrete mâni olmaz, cemü'l-cem makâmıdır.

Bu makâmda eşyanın vücûdunu min haysü'l-bâtın ayn-ı Hak olarak şühûd eder. İşte hakîki celvetî budur. Tarîk-ı celvetîde sâlik merâtib-i erbaadan hangi mertebede olduğu rüya ile mâlum olur. Havâtır ile de malum olur. Belki havatıra itibar da ziyâdedir. Havâtır dörttür. Biri şeytanidir ki şehvete dairdir. Bazen maarif suretinde da zuhûr eder. Bu hatıra mertebe-i tabiatte olur.

Birisi de nefsanidir ki ahlâk-ı zemimeye dairdir. Mertebe-i nefsin hatırasıdır. Mertebe-i nefsin hatırasıdır.

Birisi de melekidir ki taat ve ibadâta, hayrât ve hasenâta ve terk-i menhiyâta dairdir. Mertebe-i ruhdur ki

Birisi de rahmanidir ki maarife dairdir. Hatıra suretinde olur ise mertebe-i ruhun hatırasıdır. Ve eğer tecelli suretinde olur ise mertebe-i sırrındır. Ekseriya hangi hatıra hutûr eder ise ve kalbi (37) hangisi ile olur ise o hatıranın mertebesindedir. Ve eğer bazı kere mertebesinden mâ adâ mertebede hatıra hutûr eder ise o mertebeye tenezzüle alâmettir. Eğer hatırası ednâ ise veyahut terakkiye imarettir. Eğer hatırası alâ ise evvelki surette istiğfâr ve ikinci surette şükre mübâderet eder. Ve evvelki iki mertebede olarak zikri kelime-i tevhîddir.

Mertebe-i ruhda eğer nefyden nefret gelir ise ism-i celâldir. Eğer nefret gelmez ise yine tevhîddir. Mertebe-i sırda ve her hal kelime-i tevhîdtir. Vadi-i hayrette kelime-i tevhîd ile ism-i hû dur. Kelime-i tevhîd de mânâ üçtür. Birisi; "Lâ mâbûde illallâh"dır. Birisi de; "Lâ maksude illallâh" dır. Birisi; "Lâ mevcûde illallâh" dır. Mertebe-i tabiatte ve mertebe-i nefste evvelki mânâyı mülâhaza eder. Ve eğer bir nesneyi taleb hatırası meyl, muhabbet zuhûr eder ise; "lâ mahbûbe illallâh" mânâsının mülâhaza eder. Ta ki ol hatıra zâil ola. Ve mertebe-i ruhda ikinci mânâyı, mertebe-i sırda üçüncü mânâyı mülâhaza eder. Mertebe-i nefiste nefsini bade'l-ıslâh mertebe-i ruha terakki eyledikte cemi esmâya birden izin verilmek caiz olur.

Lâkin aded-i muayyen ile telkin olunur. Ve gecelerde harf-i nida ile mülâzemet olunur. Ve bu tarîkde yedi esmâ-i fenâiyeden başka beş esmâ-i bekâiye da vardır. ***"Vehhâb, Fettâh, Vâhid, Ahad, Samed"*** tir. Bu tarîkde eğer eyyâm-ı mübâreke de itikâf olarak halvet vardır. Lâkin riyâzet ile erbaîn yoktur. Belki ona bedel evkât akabinde kırkar salavât-ı şerîfe getirilip hâssa-i erbaîni mütezammındır. Vallâhu'l-muvaffık ve'l-mürşid.

DİPNOTLAR

[1] Millet Ktp., Ali Emîrî, Şer'iyye, nr. 1099

[2] Bu risâle tarafımızdan yeni yazıya aktarılmıştır. bk. H. Mahmut Yücer, "Selimiye Tekkesi Şeyhi Konyalı Ali Behçet Efendi ve Risâle-i Ubeydiye-i Nakşibendiyye Adlı Eseri", II. Üsküdar Sempozyumu, 24-26 Nisan 2004, ss.74-100.

[3] İ.Kara-H. Mahmut Yücer, "Trabzonlu Yusuf Şevki Efendi ve Hüccetü's-sâlikin Adlı Eseri", Tasavvuf İlmi Akademik Dergi, yıl.5, sy.13, ss. 323-362.

[4] Süleyman b. Halil, Behçetü'l-Ârifîn ve Ravzatü's-sâlikîn, İÜ. Ktp, TY, nr.741; Muhammed Sâdık Erzincânî, Âdâbü's-sâlikîn, Âtıf Ef. Ktp, nr.1402; Abdulfettah Hâlid en-Nakşibendî, Âdâbü'z-zâkirîn Necâtü's-sâlikîn, DİB Ktp, nr. 20836; Muhammed Said Hâdimî, el-Arâis (Terbiyetü's-sâlikîn) 9 Eylül İlahiyat Fak. Ktp. Yazma, nr. 27569.

[5] Büyük Rûşen Efendi (ö.1209/1795) Safer 1132/Aralık 1719'da Mudanya'da doğmuştur. Dedesi Mustafa Efendi, Atpazârî Osman Efendi'nin; babası Abdurrahman Efendi (ö.1164/1751) ise İsmail Hakkı Bursevî'nin halîfesidir. Rûşen Efendi dünyaya geldiğinde İsmail Hakkı Bursevî de Mudanya'da idi.Rûşen Efendi, seyr u sülûkünü İsmail Hakkı Bursevî'nin halîfelerinden Çorlulu Ahmed Pertevî Efendi'den (ö.1182/1768) ikmâl etmiştir. 1149/1736'da İstanbul'a gelmiş ve uzun yıllar Sultan Ahmed Câmii'nde kürsî vâizliği görevinde bulunmuştur. Bir ara babasının şeyhlik yaptığı Kapıağası Zâviyesi'nin meşîhatini üstlenmiştir. Ardından, 1188/1774'te Hüdâyî Âsitânesi'ne ondokuzuncu postnişin olarak tâyin edilmiştir. 1198/1783-84'te şeyhliği hatt-ı hümâyûn ile kaldırılarak memleketi Mudanya'ya sürülmüştür. Yerine el-Hâc Mehmed Sıddık Efendi yirminci sırada vekâleten tâyin edilmiştir. Ancak kısa bir süre sonra 1199/1784-85'te adı geçen şeyhin görevden alınması üzerine yirmi birinci postnişin olarak tekrar meşîhate getirilmiş ve vefât edinceye kadar fasılasız bu görevi sürdürmüştür. Rûşen Efendi, 12 Şâbân 1209/4 Mart 1795'te125 vefât etmiş ve Hüdâyî Âsitânesi'ne defnedilmiştir.125 (Âkifzâde, age, s. 89; Vassâf, Sefîne, III, 23; H. Kâmil Yılmaz, a.g.e., s. 266.)

[6] Vassâf, a.g.e., III, 26; Süreyyâ, aynı yer; Tabibzâde, aynı yer.

[7] Vassâf, Sefîne, III, 26.

[8] Ayvansarâyî, age, II, 200; Vassâf, age, III, 22, Tabibzâde, age, s. 73; Bursalı, age, I, 201. Aslen Şumnulu olan Fenâyî Mustafa Efendi (ö.1115/1703-04), Selâmî Ali Efendi'nin halîfelerindendir. Tasavvufa intisabından önce Yeniçerilerin yirminci bölüğünün odabaşısı olduğu için "Odabaşı Şeyhi" olarak meşhur olmuştur. Beşiktaş'ta Yahyâ Efendi Dergâhı'na yakîn bir yerde inşâ ettirdiği tekkesinde, hayâtının sonuna kadar irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Mustafa Efendi, "Şîr-i Hüdâ" terkibinin delâlet ettiği 1115/1703-04'te vefât etmiştir. (Bursalı, a.g.e., I, 140.)

Ey cemâlin pertevîn âlemde peydâ eyleyen,
Yine ol âyînede hüsnün temâşâ eyleyen.
Bir avuç toprağa salmış câm-ı aşkın cür'asın,
Kimini âkil kimin mecnûn u şeydâ eyleyen.
Şems-i vahdet zerresinden âb-ı kilde var eser,
Çeşm ü akli pes odur dânâ vü bînâ eyleyen.

diyen Fenâyî Mustafa Efendi şâir bir zattır. Fenâyî Mustafa Efendi, "Keşf olur âna bütün mâhiyeti kevn ü mekân / Sırr-ı tevhîd olsa bir âyine-i dilde âyân" beytinde, kâinâtın mâhiyetini keşfetmenin, ancak tevhid sırrının gönül aynasına yerleştirilmesi ile mümkün olabileceğini ifâde etmiştir. Bursalı, a.g.e., I, 140. R. Muslu, Tasavvuf (XVIII.yy), 2003 İstanbul, ss, 355-356.

[9] Ayvansarâyî, aynı yer; Vassâf, aynı yer; Süreyyâ, a.g.e., IV, 649; Bursalı, aynı yer; H. Kâmil Yılmaz, age, s. 265.

[10] Tabibzâde, aynı yer; Bursalı, aynı yer.

[11] Ayvansarâyî, aynı yer; Vassâf, a.g.e., III, 23; Bursalı, aynı yer; H. Kâmil Yılmaz, aynı yer.

[12] Bursalı, a.g.e., I, 202.

[13] Aynı yer.

[14] SÜL. Ktp, H. Mahmud, nr. 2715 (20-21 vr.).

[15] Abdulganî Nablusî'nin Hüdâyî Hazretlerinin Tecelliyâtı'na yaptığı "Lemeâtü'l-berkı'n-Necdî şerhu tecelliyâtı Mahmud Efendi" isimli eserinin mukaddimesine yaptığı ilâvelerdir. bk. Bursalı, aynı yer.

[16] Mecâlis tarzında yüksek öğütlerden bahseder. Tuhfetü'l-vaaz olarak da anılan eser için bk. Hacı Selim Ağa Ktp, Hüdâyî, nr. 336, 623.

[17] İmâm-ı A'zam'ın menkıbeleri, ictihad ve istinbatları ile belli başlı fıkhî meselelerden bahseder. bk. Hacı Selim Ağa Ktp, Hüdâyî, nr. 392.

[18] Hacı Selim Ağa Ktp, Hüdâyî, nr. 392.

[19] Azîz Mahmud Hüdâyî'nin "Ezelden aşkla biz yâne geldik / Hakîkat şem'ine pervâne geldik" matla'lı ilâhisinin şerhidir. bk. Hacı Selim Ağa, Hüdâyî, nr. 392.
[20] Arapça olarak kaleme alınmıştır. Hadis ilmiyle ilgili "Mesâbih" adlı eserin şerhidir. bk. Bursalı, aynı yer.
[21] Yusuf süresinin tefsiridir. Arapça ve matbudur. Bazı nüshaları için bk. SÜL. Ktp, H. Hayri-Abdullah Efendi nr. 216; Murad Buhârî, nr. 44; Atıf Efendi Ktp, Atıf Efendi Eki, nr. 1329; Bursalı, aynı yer. Ayrıca bk. M. Abay, "Osmanlı Döneminde Yazılan Tefsir ile İlgili Eserler Bibliyografyası", s. 260.
[22] Rasûl-i Ekrem Efendimizin hayâtından ve salavât-ı şerifenin faziletlerinden bahseden beş bab üzerine tertip edilmiş Arapça, matbu bir eserdir. Sahaflar Şeyhi Ahmed Efendi tarafından tercüme edilmiştir. bk. SÜL. Ktp, Esad Efendi, nr. 285 (1-59 vr.).
[23] Celvetî tarîkatının ortaya çıkışını, seyr u sülûk usûlünü ve âdâbını açıklayan Türkçe bir risâle olup 1329/1913 senesinde Muhammed Gülşen Efendi tarafından bastırılmıştır. Yazma nüshaları için bk. SÜL. Ktp, H. Mahmud, nr. 2715, vr. 1-20, Nesih; Hacı Selim Ağa Ktp, Hüdâyî, nr. 375; Millet Ktp, Ali Emîrî Şer'iyye, nr. 992.
[24] M. Şehâbettin, Tuhfetü's-sâlikîn, ss. 28-37.
[25] Afvî, s. 15. Hz. Üftâde kendi fukarasına 11 terekli tâc-ı şerîf ve evlâd-ı kirâmına 18 terekli, kendileri mübarek başlarına 24 terekli tac, pîrimiz Şeyh Mahmud Hüdâyî hazretlerine 13 terekli tacı vad-ı inâbet buyurmuşlarıdır. İki abd-i şerîfleri pîrimiz Şeyh Mahmud Hüdâyî sandukası üzerine koyulup ziyaret edilen tâc-ı şerîf, rivâyet-i sahîhada kendi mübârek yed-i şerîfleriyle sardıkları tâcı şerîftir. Diğer rivâyette şeyhleri Hz. Üftâde'nin kendi eliyle sarıp pîr efendimize giydirdikleri tactır. Abdurrahman Nesîb, Mecmua, Hacı Selimağa Ktp, Hüdâyî vr. 52a.
[26] Afvî, a.g.e., s. 22.
[27] Beni Rabbim terbiye etti, ne güzel terbiye etti.
[28] Allâh'a giden yollar mahlûkâtın nefesleri adedincedir.
[29] (Ey insanlar) sizden her biriniz için bir şerîat ve yol tayin ettik. el-Mâide, 5/48.
[30] Bâtın ilmi, Yüce Allâh'ın sırlarından bir sır, Allâh'ın hükümlerinden bir hükümdür. Allâh onu velî kullarından dilediğinin kalbine atar. Deylemî, Firdevs, III, 42. Suyûtî bu hadis için zayıf hükmünü vermiştir. Suyûtî, Münâvî, Feyz,IV, 326.
[31] "Tatmayan bilmez." Kelâm-ı kibârdır.
[32] Verdiğini engelleyecek, men ettiğine de verecek hiç kimse yoktur.
[33] Allâh'ın mağfiretini (kazanmak için) gayret edin. el-Hadîd, 57/21.
[34] Size verdiğimiz güzel rızıktan yiyin ve haddi aşmayın. Tâ-Hâ, 20/81.
[35] Kişi sevdiğiyle beraberdir.
[36] Fitne, bir insanı öldürmekten daha beterdir. (Çünkü fitne ile birçok insanın öldürülme ihtimali vardır.) el-Bakara, 2/191.
[37] "Zulüm etme bizi doğru yola ulaştır." Sâd, 38/22.
[38] Ben kulumun zannı üzereyim. Buhârî, Tevhid, 15, 43.
[39] Benim veli kuluma düşmanlık eden bana harp ilân etmiştir.
[40] Allâh yolunda hakkıyla cihâd edin. Sizi O seçti. Dinde size güçlük vermedi. el-Hac, 22/78.
[41] Uğrumuzda cihâd edenleri, elbette biz onları yollarımıza (hidâyet yollarına) ulaştırırız. el-Ankebut 29/69.
[42] Onlar dört ayaklı hayvanlar gibidir. Hatta daha da sapıktırlar. Onlar gafil olanların da tâ kendileridirler. el-A'râf 7/179.
[43] Güneşe karşı hiçbir siper yapmadığımız bir yol. el-Kehf 18/90.
[44] "Ölmeden önce ölünüz." Hadis değildir, "Dünyada bir garip, yabancı veya yoldan geçen bir yolcu gibi ol. Kendini kabir ehlinden say. (Buhârî, Rikâk, 3.)" hadîsinin mânâ olarak rivâyeti olan kelâm-ı kibârdır.
[45] "Nefsin senin bineğindir. Ona rıfk ile muamele eyle."